

26

H.M. Mohlabe,

Bethany Mission,

P.O. Trichardtsdal

23-5-1949.

Seripa sa 2.

Bophelo bja mmikiwa.

Tema ya 7.

Ngwetši ke mosadi yo moswa.

S 1. Ditaba tša Ngwetši.

Mmikiwa o bitšiwa ngwetši ge a tsene motseng wa bogadi, gêla a diô tsenago ke moka ba mmitša ka leina la ngwetši. O bitšiwa gore ke ngwetši lebaka ka moka. Leina le la ngwetši le tllilo bolaya ke ngwana wa gagwe wa mathomô, bjale mowe a sa bitšiwa ngwetši, ke lethari. Mosadi yo ba yago ba mmitša ngwetši lebaka le letelele, ke ngwetši yowe a sa fetogego ka pela, yêna ba ka mmitša ngwetši ngwaga ka moka, go fitlhêla ge ba bile ba lapa, go lapa ga bôna ke go tlotšana ditšhila naê.

Ba tla mmitša gore ke lethari, ba dutši naê lebaka, ka go rialo mowe le yêna tšhabô mabapi le matswala wa gagwe, ga e sale e kgolo, motlhomong o šetše a kile a rogana le matswala wa gagwe, ka go rialo mowe leina la bongwetši le hwile. Tsela e ngwe ya go bolaya leina la ngwetši, ke gore ke mekgwa ya ngwetši, ya go serate go apea pitša ya matswala wa gagwe, a phakiša go nyaka tša gagwe dipitša, ba mo tihatleêla ya gagwe pitša apea tša gagwe, ke moka leina la bongwetši le hwile.

Ngwetši yowe a ya go a tšea lebaka le letelele ba mmitša gore ke ngwetši, e le gore lebaka lewe le dira ke gore a hwetšane mpa ka pela. O fo bitšiwa gore ke ngwetši, ge apea dipitša tša matswala wa gagwe, ngwaga o ka ba wa ~~ne~~ fêla ba fo mmitša gore ke ngwetši, yêna leina la bongwetši le tllilo fêla ka morago ga ngwaga.

8. 2. Madulô a ngwetši.

Ge ngwetši a le bogadi, o phela ka ngwakong wa matswala wa gagwe le monna wa gagwe. Le ge mosogana a na le ngwakô wa gagwe, ga ba dumelle gore ba dulê ka go ôna. Lebaka la gore a tšwe ka ngwakong wa matswala wa gagwe, ke lebaka la mo ngwetši a na le ngwana, ka gobane ngwana yowe wa mathomo o swanetše go mmêlêgêla ka ngwakong wa matswala wa gagwe bjale ba ka kgona ba e tšwa ba ya ba dula ka ngwakong wa mosogana, ka go rialo mowe ke mosadi le yêna papago ngwana ke monna ba bolotše komeng ya banna le basadi, ba motlhatlêla tša gagwe dipitša.

Monna wa mosadi wa ngwetši a dumêlêlwa gore a gê ngwako o moswa, ka morago ga ngwaga a ka kgona a ga ngwako, ka gobane boswa bja mosadi bo fedile bjale boswa go šetše bja ngwakô. Le ge gole bjalo mosadi a ka se ke a bota ngwako owe wa go agiwa ke monna wa gagwe ba re go a ila. Ngwako owe o tla bota ke batswadi ba ngwetši gamôgo le matswala wa ngwetši.

Ngwako wa bobedi, ge monna a aga ngwako wa bobedi, ke gôna bjale a ka botago ka noši ka gobane ba morutile. Go bjale ka ngwana wa pele yowe a bêlêgêlwago ka ngwakong wa matswala wa gagwe, ngwana wa bobedi a ka mêlêgêla ka ngwakong wa bôna, ge e le molaô wa mokgwa ba o phetile.

Moraka, ga go dumelwe, gore ge ngwetši a tsene motseng, ke moka ba khudugê ba ye a ga moraka, ke gore motse o moswa. Go rata gore leina la bo ngwetši le hwe pele, ba kgone ba yo aga moraka. Molato ke gore ngwetši ba ka ya ba aga ka yêna motse. Taba ya bobedi, a ka se ke a botiša ke motho, ka gobane matswala wa gagwe le yêna o tla ba a a sena sebaka ka gobane le yêna o bôta wa gagwe.

Makgolo wa mosogana a ka se ke a tla go kgona go bôtêla moredi, ka gobane matswala wa gagwe a ka belaêla. Ge ba bôta ntho ya ngwetši go rata gore matswala wa ngwetši le yêna a be gôna. Dithuri di dula mabotong, ka go rialo mowe motswadi wa mosogana ge a le gôna, ba tla šitwa go dira mekgwa ya mohuta owe. Gona le seema se ba rego, ke mokgaritswane wa le bôtô, ge ke ija

5 ga ke bōne ke motho ke bōna ke mong le bōtō ka noši. Ke lona
 lebaka la gore makgolo wa bōna a ka se fotla a dira modirō a le
 noši, motswadi wa mosogana a se gōna.

Go bjale ka ge motho a ka bolabola le mosadi wa gagwe, gore
 a dirē bjalwa, ke moka a rapē banna, gore ba tle ba mothušē go
 mo agiša lešaka la dikgomo. Mong wa lešaka o swanetše go ntšha
 matlhō dinameng, a lebellē gore yo mongwe a se ke a ntšha mōbu wa
 lešaka a tloga naō goba go fakēla selo se sengwē ka meleteng mowe
 ba tla go fakēla diphate tša go tiša lešaka.

Ba banyana, a ba swanēla go aga motse wa bōna o moswa, ka
 baka la gore e šu ba be le tlhaloganyō ya gore motse o agiwa ka
 mokgwa mang. Mowe ra hwetšana dišma tše pedi go ba tše tharō,
 se segolo, ba re, motse wa motlhankana legora ke mošunkwane, ke
 gore ga gona molaō, motho yo mongwe le yo mongwe a ka fo tsena ka
 mokgwa o a ka kgonago ka gore a ona mafōrō.

6 Sa bobedi, ba re lefate le leswa le tia ka le letala.
 Ngwana o swanetše go kwa batswadi sewe ba se bolēlago, gē a sale
 ye monyana, a ka nyaka gore a yo aga motse wa gagwe o moswa,
 batswadi ba ka se ke ba mo dumēla ka gobane e šu a be le
 tlhaloganyo ya go swara motse.

Sa boraro sere, Yo monyana a bolae twaebela, seema se se
 bolēla mabapi le ngwana wa dithatō, ke moka a nyaka gore yēna ke
 yēna monna, ka gobane o šetše a tseba modirō wa banna le basadi,
 ke moka a nyaka gore yēna agē wa gagwe motse. Batswadi ba gagwe
 ba se ke ba dumēla ka baka la dithatō, a fo tloga. O ile a rēma
 phate ke moka a fo šikara, phate, a fo sepela, a sa tsebe mowe a
 yago, mafelō ba ba ba monyakēla, ba mohwetšana a rwele phate, ke
 moka ba mo gomiša gore a boš gae.

Go anēla ona le ba bagolo ga gwa loka, le ge o bikile mosadi
 tseba gore ke nna ngwana o se ke wa a nēla gore ke nna monna.
 Motlhankana yo mongwē o ile a beka mosadi ke moka a re go tsena
 malaong a mosadi a gepola gore ke moka go fedile le nna ke nna
 monna, a thoma go sekwe se batswadi ba mmotšago.

7 Mosadi ke noga, ke matsefa le ka gobaba, o ile a wēla moloreng
 wa mohwelere, ngwana a fokōla, ba mmotša gore o dira bjang monna,

monna a ka a ba fetola o ile a tšwela pele le go lla. Ka morago ga botlhoko bjo bogolo ba kgona ba moalafa. Ka morago ga mo a fodile ba mmošša gore naa, e kaba ke gona e le wena monna ka go rialo mowe. A ka a ba fetola, ba mmošša gore le ge o tšere mosadi o tsebe gabotse gore e šu wa fitlha bonneng.

Ngwana magana go botšwa o wetše mphathong a re, mphathô ke wešú. Ke Mohlabe, batswadi ba gagwe, ba re go motšeiša mosadi ke moka mosogana, ka baka la bo e kgodišo a gopola gore yêna ke yêna monna, ke moka a re mosadi wa gagwe e sale ngwetši, a tia ngwakô wa gagwe motseng wa papagê, a yo aga theko. Batswadi ba ile ba moganêla, mosogana a re le bolaiša mosadi waka go šila.

Ba ile ba mo lesetša a sepela, a ya aga motse wa gagwe motong wa Mabolana. Le ngwaga a ka a fetša, gwa thulêga phefô e kgolo, ke moka ya fitlha ya rwala tlhaka ya ngwakô wa gagwe, ya thoma go phatlanya dibjana. Phefo e ile ya dira e le mosegare e rile ge ba gôrôga ba hwetšana gore tlhaka ya ngwakô ga e gôna. A ka a rôbala felô fawe a boêla go ntatagwe, a ka a molediša selo, a mmošša gore ngwanaka motho ga e kgudiši, o godiša ke batswadi. Go tloga mowe ngwana o ile a kwa molaô wa batswadi. E be ba sa nyake go molaya e be ba fo mošupa gore ke yêna ngwana e šu a fitlhê bonneng.

Motse o aga ke monna yowe batswadi ba šetšego ba mo agetše ngwakô wa gagwe le mosadi wa ngwakô. Ge e le mosogana a na le ngwetši batswadi ba gagwe ba swanetše go mo agêla ngwako. Go agiwa ga ngwako a e foba go tsema diphate fêla awa, o agiwa le ka diphako, ka ntle le tšhidi e la ya motse. Gore ge selo se fitlha mong wa ngwako a kgone go sekwa, yowe bjale ke monna, melaô ewe o e fumane ga batswadi.

Mosadi yo a nyetšego mosadi wa bobedi, mosadi o tšea mosadi goba basadi ka dikgomo tša baredi ba gagwe. Mosadi wa pele o re go bikiwa a ya a dula lapeng la matswala wa gagwe. Ge ngwetši yowe e le ngwana yo a tswetšego ke batho, a ka fo apea pitša ka e tee le matswala wa gagwe, go fitlhêla a e ba le ngwana go ba bana ba babedi a sapea pitša ka e tee le matswala wa gagwe. Empa ge

a sa tswalêga gôna, a ka fo kgotlella ngwaga ka o tee, a dirêla gore a hwetšane mabêlê ke moka a nyake tša gagwe dipitša.

Ngwetši go apea lapeng la matswala wa gagwe, o e thuta mekgwa ya mo apeêle ya lapeng la matswala wa gagwe. Matswala wa gagwe o tla mošupa dibjana le pitša ya buušwa le ya morôgô gamôgô le serafêlô sa mapoto le pitša ya metsi. Buušwa ga bo sole ke ngwetši bo sola ke matswala wa gagê, ka go rialo mowe ngwetši o tla lebella, ka mokgwa owe a solêlago maušwa mogopong o mongwê le o mongwê.

10 Ka morago ga matšatši a se makae, ke moka matswale wa gagwe, o ga fêla ngwetši gore a solê ka noši, a se ke a ~~ba~~ ba a bakišana tša goja le ba banyana. Melaô ya malapa ga e êtêlane, buušwa bja ranyole ke gore bja mpya ba solêla fase, pele ga gore ba solêlê ditswaneng, ba bangwe ba solêla lebeng, ke moka ka morago ga mo a feditše go tsholêla dibjaneng ke moka a kgone a bo ribulêla fase. O tlhôkômêla le makgakgo gore kowa ga o la mogopo go swanetše go tsena makgakgo a makae.

Morôgô wa matlhare ga o tswenye kudu, a ka fo solêla ka mokgwa owe a ka kgonago ka ôna. Morôgô wa go tswenya ke wa nama ya kgogo, ke selo sewe a tlhôkômêlago kudu. Ge e le mosadi yo a nago le monna wa gagwe, matswala wa gagwe le yêna a na le monna wa gagwe. O swanetše go tšea mokhuthô, le lefafêlô, leoto (monotla) le sekgwele a fakêle ka se bjaneng sa matswala wa gagwe wa monna. Molala, lefafêlô le monatla ka se bjaneng sa monna wa gagwe. Bjale go šetše dithô tše tshelago, ke dirope, mafafêlo a mabedi ke a go šimula mahubeng, re ka re ke magetla a yôna, sehuba le tlhôgô, le tšôna o swanetše go di sola.

11 Lefafêlô o lefa matswala wa gagwe, le lengwe ke la gagwe, go ba o tšea serope mowe go tseba yêna, tlhôgô o e fa ngwana yo monyana, lefafêlô le lengwe o fa ngwana yo mongwe wa motlhankana yo a tthalifilego, serope ke sa mosetsana ga go kgathalege le ge ba le ba bararo, ba swanetše go ngatagana. Bana ba monna ba ngathagana tlhôgô ya tšîé. Kgogo a se pudi ba ka ênêlago ke dithô le ba banyana ba ngathagana tlhôgô ya yôna.

Modirô owe ke ôna o rutwago ke betši ge ba le bogadi. Ka gobane ge ba sale dikgarebe malapeng a bo mmagô gôna dilô tšewe ka moka ga tšôna baka se ke ba ditseba mowe ba nago le tlhaloganyo ke buušwa ka gobane bjôna ka tšatši le lengwe a ka ba a sola ge mmagwe a se gôna. Ge e le mabapi le morogô wa kgogo ôna a ka se ke a o kgona, a ka fo tšhella bana morô ba šeba ka ôna. Le ge motlhomong a na le tsebanyana a ka se ke a re, wa tseba, ka gore melaô ya malapa ga e swane.

12 Banna ba bangwe, ga baji menatla ya kgogo, ba nyaka go ja tlhögô, le mophuphutô (mokhukhuthô go ba mokôlô) wa kgogo ga ba ji ba nyaka dirope tša yôna. Batho ba mohuta owe ke ba ga Malesa, ke ile ka lebaka le lengwe ke tšama ke butšiša ditaba tše go bakgalabje le bakgekolo, ba tihaloša ka mokgwa o, Mokgalabje yo mongwe wa ga Moeng ba re ke Tswaledi a ba a le gôna, a leka go ba ganetša le bôna ba gana ba re, ke tthagô ya se gagešu. Moeng a ba a re e fêla ke molaô wa ditšhwene, ka ba ka gopola gore ba tla ômana, a owa ba se ke ba ômana. Ka morago ka gopola gore nka bakalang ba saka ba ômana, ka kwa gore Malesa ke mmina tšhwene.

Mosadi, o beka mosadi wa bobedi, mosadi yola wa pele, o swanetše go motlhatlêla pitša tša gagwe, o šutella ngwetši. Ngwetši ke yêna yowe a tllilogo apea ka lapeng la mosadi wa pele, ka gobane dikgomo tša go motšea a ditšwe mosadi yowe. Ge e le gore dikgomo tša go tšea ngwetši, ditšwa go mosadi wa pele gôna ke molaô wa gore a bekšlwê ka lapeng la gagwe.

13 Mageketla Mabakane, o ile a tšea mosadi leina la gagwe ke Matuu ngwana Mpholwane. Mosadi yo a ka a ba le ngwana wa motlhankana, o ile a fo bêlêga basetsana fêla.

Matuu o ile a ba le kgopolo e botse, a se ke a nyaka goja dikgomo tša baredi ba gagwe ka molomo. A tšea dikgomo tša moredi wa gagwe wa pele a tšea mosadi ka tšôna. Mosadi yowe o ile apea lapeng la matswala wa gagwe go fitlhêla a e ba le bana ba bararo. Mokgekolo a bôna gore moredi wa gagwe o nyetše, ka lebaka lewe monna wa gagwe o be a hwile.

A goma a nyala mosadi wa bobedi, tšatši lewe ba bekago mosadi wa bobedi, yowe leina la gagwe e lego Masegabû ngwana

Mašilu. Ba ile go kwa gore mosadi ba mo gafile gore ba mmeke, ke moka mokgekolo a tlhatlêla mosadi wa pele dipitša tša gagwe, a re o sutella moratho wa gago. Mosadi yowe wa pele ke Mpya ngwana Šaai.

14

Mokotlêlô wa Matuu ke masegabu, ke moka Masegabu, a bekêlwa ka lapeng la matswala wa gagwe Matuu, ga gona le yo a tla go mmontšha ka lapeng la mokgekolo, ba tla motlhatlêla ge go bikiwa wa boraro, ge gosena ngwetši yo mongwê yo a tlogo bikiwa ke moka ngwetši yowe wa mafellô o swanetše go apea ka lapeng la matswala wa gagwe go fitlhêla ba rogana ka baka la lehu.

Masegabu, a dula le morwa Mpya, ya ba mosadi wa gagwe. Masegabu a ka a tswalêga, o ile apeêla matswala wa gagwe ngwaga ka o tee, wa bobedi a nyaka go apea tša gagwe dipitša. Matswala wa gagwe a mo apeêla tša gagwe dipitša. Go apeêla ngwetši dipitša a se gore ba swanetše go faga tša go ja ba jê ba kona matswala wa bôna aowa yo mongwe le yo mongwe o swanetše go tsolêla matswala wa gagwe.

Mabêlê a matswala wa bôna, ôna a šumišwi a letetše lebaka la mo betši ba gagwe ba tlilo ferella ke môya. Ke gore tlala, ka lebaka lewe, matswala wa bôna o swanetše go ba bitša ke moka a kî tle aba ntšhetše mabêlê ka go lekana, ge kêlô ya goêla e le leselo, yo mongwe le yo mongwe o montšhetša ka lona.

15

Tlabe Makgopa, o ile a tšea mosadi wa pele, a mmekêla ka lapeng la mmagwe, mosadi go kwagala gore o ile apea ka lapeng la matswala wa gagwe, go fitlhêla matswala wa gagwe a e hwa. E le gore monna wa gagwe papago Tlabe o hwile morwa wa gagwe e sale yo monyana. Kgaitšedi ya Tlabe a nyadiwa wa lekgothwane ya ba mmagwe pele ga gore a hwe o ile a laêla morwa wa gagwe gore e swanetše go tšea dikgomo tšewe o tšee mosadi ka tšôna, morwa wa gagwe a dumêla.

Ke metlheng ya mo go tsena lentšu la Modimo, baruti ba ruta batho gore sokologang. Tlabe a sokologa a kolobetšwa, ka lebaka lewe mmagwe o be a saphela, bjale molaô wa baruti o nyaka gore motho a be le mosadi ka o tee. Ka morago ga lehu la mmagê a gopola gore, a ka lesetša go tšea mosadi ba gabo ba ga Makgopa ba

moganetša ba re, o se ke wa taboga lentšu la mohu, wena tšea mosadi le ge o ka se ke wa dula naš banna a ba hloke ba tla dula naš.

16 Monna a tšea mosadi, mosadi yowe o ile a loša ke yēna ka noši yowe a ratago ke pelo ya gagwe. A monyala a mmeka, a mmekēla ka lapeng la mosadi wa pele, empa gela e ke mmagwe e saphela o be a tlo mmekēla ka lapeng la mmagwe. Ka baka la gore mmagwe o hwile ke molaō wa gore a mmekēle ka lapeng la mosadi wa gagwe wa pele.

Monna yowe wa ga Makgopa a lebella a bōna, gore go tšea mosadi waka ka mogafēla manong ga go diege, a tsena malaong a mosadi wa bobedi. Koša ga e sale e ntswa e biniwa le mosegare, monna a fēla a ganetša ngwetši go tsoga e sale gosasa gore a yo šila, o be a tsoga letšatši le tihabile, batho ba thōma go-kōma ngwetši gore ke mosadi mang wa gotsoga kowa bana ba motse ba tsogile ka moka monna o apešlwa, bjale o tllilo mo apešla lebaka mang, kowa noga e šetše e ngadile. Mosadi a re ke a thibēlwa.

Dipelo tša bōna diile tša thaba ge monna a saka a tšea mosadi a mo gafēla manong. Monna a ka a dula go tsena kērēkē, empa baruti ba ile ba mokgaola, a seike a dula a tšwela pele le go foya kērēkēng. Mosadi yowe wa ngwetši apea ka lapeng la mosadi wa pele go fitlhēla a swara ngwana, ka moragō ga mowe ba mo apešla tša gagwe dipitša.

17 Mosadi wa pele ke mmago, le ge a ka goma a tšea yo mongwe wa boraro mosadi, o swanetše gore a mmekēle ka ga mosadi yola wa pele o rutwa go apea a le ka gōna, go ba ke mosadi wa bone go bjalo. Mowe go nago le phapanō ke ge dikgomo ditšwa mosadi yo mongwe gōna mowe, ngwetši o swanetše go tsena ka lapeng la mong wa dikgomo. Ke ka mowe a yo e thutago medirō ya lapa a le ka gōna.

Maite ke mosadi wa Tšalatšala wa pele, bjale ka ge mmagwe a saphela, mosadi yowe a e thuta medirō ya lapa a le ka lapeng la matswala wa gagwe. Kalatša ke mosadi wa Tšalatšala wa bobedi, o ile a x e thuta medirō ya lapa ka lapeng la matswala wa gagwe, e seng ka lapeng la mogadikane ka gobane batswala h wa gagwe e

saphela, fêla mola e ke o be a hwile gôna o be a swanetše go e thuta ka lapeng la mogadikane.

18 Go e thuta tša bogadi lapeng le lengwe, mowe o tla hwetšana gore ngwana ke tšhuwana, bjale ngwana a ya a dula ga makgolo wa gagwe go ba ga kgaitšedi ya gagwe, ge ba goba ba šitwa ke go molêla. Morabudi o ile a hwêla ke mmagwe e sale yo monyana, papagwe o be a na le basadi ba bantši, ke moka morabudi a dula ka lapeng la Mampuru gamôgô le baratho ba gagwe. Ka morago papago Morabudi a tsinya lebitla la mohu, bjale letšwa la swara Mampuru, e be e le mamoratwe, a goma a motlhabêla, mosadi a fôla a motlhabêla ka sephiring.

Morabudi a gola, a loša mosadi wa gagwe, batho ba ile ba motša lehu la mmagwe, a tseba gore mmagwe o loile ke Mampuru. A tšea mosadi wa gagwe ga malome wa gagwe, ba ga malome wa gagwe ba moganetša gore a se ke a tšea mosadi wa gagwe, a moiše lapeng la Mampuru bo kaone ke gore a late, o tla fo e thuta dilô tša bogadi a le lapeng la mmagwe, gore ge bongwetši bo fedile e be gôna a ka motšego. Monna o ile a lata mosadi wa gagwe, go fitlhêla mosadi wa gagwe a e ba le ngwana bjale monna a tšea selepe a aga wa gagwe motse.

19 Ge a feditše go aga ngwako a fitlha a bitša mosadi wa gagwe, ke moka a ya a dula naê mowe, motseng o moswa. Le ge a na le ngwana e sale yêna ngwetši, ka gobane ke la mathômô ge a tsena ka motseng wa bogadi, molaô a swanêla go tsena mowe motseng owe moswa owe. O swanetše go tsena ka lapeng la Mampuru a e thute tša bogadi a le mowe lapeng lewe.

Monna a ka a kwišiša tabe ewe, a fo dula le mosadi wa gagwe. Bagologolo ba re go a ila ke nnete go a ila. Ka morago ga lebakanyana, ngwana wa Morabudi a hwa, ba aga ka yêna motse. Bjale go fedile phôšô ewe a e dirilego o lifile ka ngwana wa gagwe.

Moratho wa Morabudi.

Moratho a beka mosadi, yêna ke molaô wa gore a mmekêle ka lapeng la mogolo wa gagwe. Ka gobane molaô o re mogolo wa gago ke papago. Le ge Mampuru a baletše, moratho a ka se ke a kgona

go bekêla mosadi wa gagwe ka lapeng la gagwe. O ile a mmekêla ka gona lapeng la mogolo wa gagwe, mosadi wa gagwe a e thuta tša bogadi a le ka lapeng la mogolwane.

20 Ke bana ba mosadi, ditšhswana dialêlana, ke moka lapa la Ditšhila le tsugile. Ditšhila ke mmago bôna. Morabudi ge a bôna mogatša moratho o re ngwetši waka, mosadi yêna o re matswalê. Moratho ge a bona mosadi wa mogolo o re mma, mosadi o re mogadibô. Moratho a fanya ke lekgeswa, a tsena ka ngwakong wa mogolo. Ke moka gwa tlhaga diphapanô, mogolo a raka moratho, a tšwa ka motseng wa gagwe, a aga wa gagwe motse.

Mosadi wa moratho e be e sale ngwetši, empa a šetše a na le mpa. Mowe kgwatla ya pele e gatilego gôna le ya morago e tla gata gôna. Mosadi yowe wa ngwetši o ile a bêtšgêla ngwana wa gagwe morakeng, mowe bagologolo ba ganago ba rege go a ila. Ka morago ngwana a hwa, ba aga ka yêna moraka.

21 Ngwetši o e thuta tša bogadi a le lapeng la mong wa dikgomo, dikgomo tšewe tša go motšea. Lapa a leji lengwe, le ge dikgomo tša kgaitšedi ya mothepa dikare go monyala batswadi ba gagwe ba hwa goba ba hwa e sale yo monyana. Ge a na le ngwanabô wa motlhankana dikgomo tša go nyala yowe kgaitšedi ya gagwe, o swanetše go tšea mosadi ka tšona. Mosadi yowe wa ngwetši o swanetše go e thuta tša bogadi a le lapeng lewe monna wa gagwe a fepilwegô gôna. Goba o fepilwe ga malome wa gagwe, go ba ga rakgadi wa gagwe, go ba ga kgaitšedi ya gagwe, ngwetši o swanetše go bekêlwa gôna o e thuta tša bogadi a le mowe. Ge monna a gotše mabapi le maina a badiwago ka mo godimo, yêna ge a nyaka go dula le bôna kgaufsi, a ka no aga la gagwe legora kgolenyana, e seng gore a dulê ka gare ga legora.

Tšhswana ya mosetsana, Mphodi o ile a hwa a na le bana ba babedi, mogolo o be a šetše a bekilwe ke ba ga Malesa, bjalo a hwa yo mongwe e sale yo monyana, Ngwana a bôna gore ba gabo a ba mo tlhokomele a tloga a ya a dula ga mogolwane Marwale yowe a go tšea ke ba ga Malesa. Mamôbu a gola mowe. Ngwana yo o be a swanetše gore a fepiwe ke Matlala.

22 Mmago Matlala le Mphodi ke basadi ba monna, monna wa bona ke Motala Mongale. Ngwana yowe wa tšhswana o ile a gola, a ba a nyadiwa lapeng la mogolwane, ba ga Malesa a ba ka ba phôphêla dikgomo tša monyalô, ba bitša bôna beng ba ga Mongale ba ya ba phôphêla.

Mankgapana, Mongale o ile ke gapa dikgomo, Morwale a gana, a re dikgomo o ka se ke wa kgona go digapa ka baka la gore lešitile ke go lêla ngwana. Mongale a re ga go kgathalege, wena xx sewe o ka fiwago ke kgomo ya maledi fêla. Ba ga Mongale ba ile ba ôma le Matlala, fêla ba mmotša gore le kgomo ka e tee a se ke a ija ka legano o swanetše gore a tšee mosadi ka tšôna, Matlala a dumela.

23 O ile a seje dikgomo a tšea mosadi ka tšôna go tšea mosadi yowe a se gore ke mosadi yo a tlilogo tsoša lapa la mmago Matlala, aowa o ka fo dula naš, ka gobane ke wa leloko, kudu mosadi o tlilo tsoša lapa la mohu Mphodi. Mosadi yowe o ile a e thuta tša bogadi a le ka lapeng la mosadi wa Matlala yo mogolo. Mola mohu a re a e hwa e be e le gore o šille ngwetši lapeng, o be a swanetše go e thuta tša bogadi a le mowe lapeng la mošhiwa, a be e a tlhatlêle ke yêna dipitša tša gagwe. Ka gobane lapa la be Matlala ke lapa le lengwe.

Ngwetši le ge apea dijô lapane la mmago monna wa gagwe, ka mabanyana o ya ka ngwakong o la ba mmekšetšego go ôna, o robala le monna wa gagwe. Ge bosele yêna modirô wa gagwe o wa o tseba.

8. 3. Ngwetši o laola ke matswala.

Moeng o naka dimaripa, matswala wa ngwetši ke yêna yowe a swanetšego go ruta ngwetši wa gagwe. Naka dimaripa, ke nnete a ka se ke a tseba tša moseô. Ge matswala wa gagwe, a ka re ge ba e ya malaong, a se ke a ntšha dithôrô a fa ngwetši gore buušwa ke bjo, ngwetši a ka se ke a kgona go tsena ka dišego tša matswala a wa gagwe go ntšha dithôrô.

Ge e ke matswala wa gagwe, a ka tsoga e sale bošego a tsogêla mo gongwe, ya ba ga gona mo gadibô wa ngwetši yo a ka x ya go a ntšha dithôrô, yêna ka noši o tla fo dula. Ge gona le mosadi yo

24 mongwe wa motse, a mokwêla botlhoko a ntšha tša gagwe dithôrô a
êla ka kêlô ewe a mo fago ka yôna, go e leletša gore ge matswala
wa gagwe ge a boya a tle a motše taba e. A ka fo dula ge nke
matswala wa gagwe o bo ya letšatši le diketše, ke moka ba ka fo
robala le tlala.

Matswala wa gagwe ge a boya a hwetšana gore ditaba dieme ka
mokgwa owe. O tla le ka ka maatla go e tsôla a ba a rapêla le
ngwetši, gore pelo ke lešoboro ke lebetše, nna ke no re kotse ke
go file ngwanaka. Ga go tsibji ga botse gore e ka ba matswala
wa gagwe o dirile ka kgole, a nyaka go bôna gore ngwetši wa
gagwe ke ngwetši wa mohuta mang empa kgopolo e kgolo ke gore o
lebetše ka gobane o ka se ke wa tlêma motho ka tlala. Ge e le
mabapi le meleko ya go leka ngwetši e ka ba gôna, e seng o.

25 Moleko o bjale ka wa nama, ke moka matswala wa gagwe, a
ripella nama, ditlokana tšewe a lekantšego dibjana, gore sebjana
se sengwe le se sengwe o tla fakela tše kae, bjale ngwetši a
ntšha tše pedi go ba ka se tee. Ge matswale wa gagwe a tlilo
šebetša a bôna a hlaetša, ke mowe matswala wa gagwe a tla go bôna
gore ngwetši wa gagwe wa utswa.

Ditloo, dikôkô, ke yôna meleko ya go leka ngwetši, ka gobane
mosadi yo mongwe le yo mongwe ge a na le monkana wa gagwe wa
monna wa le foka, o morwalla malokô a mohuta owe o mo fa ôna.
Ba fo diphaphaša ke moka ba ditšhela ka gare ga pitša, ba se ke
ba ditlhôkômêla. Gomme yêna o tla tla a ntšha a fa ngwetši ka
noši gore a ditšhele morogong, gwa šala e le leteka, ke lebaka la
gore ngwetši a di utswa.

26 O di utswa a le bjale a gopola gore molato ba tlo bea go ~~haxx~~
bana, a se ke a tseba gore mmago bana o phetše le bana lebaka le
letelele, ba tseba mokgwa wa bana. Yo a utswago ba motseba, le
go butšiša ngwana wa nnete, gore a mokete mabala a la bôna a
swere ditloo, ge a ile a gana, ke moka dikgopolo tša bôna ba di
bea godimo ga ngwetši, empa ba ka se ke ba motšiša, dilô tšewe
di tla bôna ke monna wa gagwe.

Mosadi wa mohuta owe a ke a e ba lepeu, ngwaga o mongwe le
o mongwe yêna o sekela peu ya ditloo bakeng sa gošekela peu ya

mabêle. O sekela a le bjale mowe ditloo di jetše go gôna ba sa dibôna, ka go riale monna wa gagwe o tla dula a fapana naš, ka baka la tabae. Mowe re hwetšana seema se serego, Ngwana wa mosadi yola ke mpogeng, o tšea motlabo a dira seala. Ke yôna meleko ya go leka ngwetši.

Ngwetši o faga tša goja, ke moka ga fagile, a bôna gore buušwa bo budule, o botša matswala wa gagwe gore bo budule, ke moka matswala wa gagwe ka noši a tsola buušwa. Matswala wa gagwe ke yêna yowe a tsebago megopo gore o ke wa mokete, o ke wa mokete, gamôgô le dibjana tša morogo. Yêna matswala wa gagwe o šupa ngwetši wa gagwe, gore wa bôna ka mokgwa o ke tsolago ka ôna, le motlha ke se gôna o dirê ka mckgwa o.

27

Matswala wa gagwe o tla moruta bjale bjale go fitlhêla a bôna gore ngwetši wa gagwe, ga sa khurupêla kobo tlhogong ya gagwe. Ke gore bjale ke lebaka ngwetši a le bogadi. O šetše matlhô a gagwe a tšwašlana le ba bogadi. Bjale ka lewe lebaka ge a fagile boušwa a e ra matswala wa gagwe gore a yo tsola, matswala wa gagwe o tla mo fetola ka gore sepela o tsola ngwana. A re nka se ke ka kgona, a re, ga gona taba ke gôna o thuta ngwanaka.

Ke moka o tsola, ka moswana o a faga ba motša bjale, bjale bjale go fitlhêla a kgona, ke moka matswala wa gagwe o khutšitše go bakišana dipitša le ba banyana. Lebaka le lengwe le le lengwe matswala wa gagwe ge gona le bjalewa a ka tšama a kgopela e sale gosasa, ngwetši wa gagwe o tla šala a dibôna.

28

Betši ba bangwe ga ba kwane le taba ewe, ya gore matswala wa gagwe a fetogê monna, yêna a fo tla ka goja fela, ba nyaka gore bo matswala wa bôna, ba apee morôgô, bawe ke betši ba gotswenya, matswala wa ngwetši ge a na le lebaka a ka pea, bjale ge a sena lebaka ngwetši o swanetše go apee, o botana le mang, matswala a gagwe a sana maatla, maatla o a file ngwetši,

Modirô wa matswala wa ngwetši, ge ngwetši a šetše a na le ngwana, matswala wa ngwetši ke moledi wa ngwana. Ge boesa, mmago ngwana a mamiša ngwana wa gagwe, ke moka yêna matswala wa

gagwe o pepula ngwana ka thari wa molêla. Ka morago ga mo ngwetši a feditše go faga tša goja ke moka ngwetši o fa magwe ngwana.

Matswala wa ngwetši, ge a bikile ngwetši, yêna ke moka ke ngwana, modirô wa gagwe ge go sena mowe a ka yago, o apea morôgô, ka morago o ya nokeng go kga metsi, e le gore ka mokolong e peputše ngwana. Ge morôgô ba nyaka go tšhêla ditloo ke modirô wa matswala wa gagwe gore a phaphaše ditloo. Ka morago ga mowe o difa ngwetši wa gagwe gore a disetle.

29 Bjale ge ngwetši a šetše a kgona go tsolêla ba lapa, bjale matswala wa gagwe, o mošupa ka dithibeng gore wa bôna, mabêlê e tle ntšha ka mo ga se sešego, ditloo tša go tšhêla morôgô ka mo. Bjale mowe o lokologile goya ka dithibeng.

Banna ba kgale e be ba sa tsele ka mengwakong go ba malapeng, aowa, dijô tša bôna e be ba jêla kgorong. Ge ngwetši a sa tšwa go bikiwa gôna mosogana o jêla ka ngwakong. Ka morago ga mo ngwetši a dutši matšatši a matelelenyana, a bile a kgona le go tsola ka noši, mowe, monna o thôma go jêla kgorong le banna ba bangwe.

Molaô o wa go jêla kgorong o be o tiile, ka nnete e be e le molaô o o lokileng, ka gobane le ja le kgobokane, mosadi le ge a ka rata gore o fa monna wa gagwe moratišô, o be a ka se ke a kgona. Metlheng ya bo lehono, banna ba dula ka malapeng, bawe ba nago le tlhaloganyô ka ngwakong ba bala dibuku tša bôna.

30 Ngwetši a dithome ka go tšea dijô ka noši a iša kgorong. Gore monna wa gagwe ke moka a roma ngwana gore a yo motšêla tša goja, ke moka a fitlha ka lapeng, a re, ba itše ke tle ke tšee tša goja, ke moka ngwetši a tsena ka ngwakong a tšea dijô a fa ngwana, ngwana a iša kgorong ya banna.

Go tloga ka tšatši lewe monna a tšo jago dijô kgorong ya banna, ke moka ngwetši ge a tsola buušwa o swanetše go iša kgorong. Buušwa bja go faga ke ngwetši ke mantaposana, o bo tsolêla telong, ke moka a tšea telô a e fakela ka gare ga serotwana sa go gabiwa ka mogaudi, a khurumetša ka tlhana ya go gabiwa le yôna. A kgona a yo fa monna wa gagwe.

Monna ke ngwana, ge matswala wa ngwetši a bōna gore monna wa ngwetši bjale o ja kgorong le banna ba bangwe, bjale o laya ngwetši gore ge e le morōgō wa nama o se ke wa rwala ka moka wa iša kgorong, o swanetše go mošielā o mongwe. Ke gore mosegare ge ae kwa tlala o tla šeba ka ōna.

31 Mapoto, sejō se sengwe sa monna ke mapoto, ka mabanyana ge a liē molatša ke moka o kga mapoto o fitiša molatša ka ōna. Ge monna a tsoga o tsogēla matlhogong, ke gore se rafelō sa mapoto se dula ka matlhogong, ke moka a nwa a hora. Moya wa gagwe wa se ke wa swana le wa dikgopē, monna ge a tsoga ka ngwako go rata gore banna ba mo lebogē, ka gokwa a kgiba. Ba tle ba bōne gabotse gore ona le mosadi.

Molaō owe wa mapoto a lae ke matswala wa gagwe fēla, aowa le mmagwe ngwetši o a molaya. A motša lo gore ge yēna a sa tile, monna wa gagwe o be a sa tihoke mapoto, a ka mpa a tihoka phufutša le gōna o be a e tihoka, ka go tihoka mabēlē, ge mabēlē a le gona, mapoto a galaka ke apea phufutša, ke gore mapoto a go bolla a seka bjalwa, ke bjōna bjalwa, e dioba ke a manyana a lekane yēna monna wa gagwe fēla.

32 Ba tšwela pele le go molaya gore monna a ji molatša o ja seruthwane, seruthwane, ke buušwa bja go fagiwa ka potwana e nyana, bja go lekana monna wa gagwe, le kgakgo le lengwe o fa matswala wa gagwe wa monna. Seruthwane ke sejō sa ka mabanyana, sōna a se jēle kgorong, o se jēla ka lapeng, ke moka. Dijō tša mabanyana, basadi ba apea marōtse ge e le lebaka la ~~x~~ letlhabula, ke moka ba rwala marōtse a ya kgorong, ngwetši le yēna o swanetše go dira bjale, apee, pitšana e nyana ya go apeēla monna wa gagwe Seruthwane. Marotse o a iša kgorong.

Metsi a go tlhapiša monna, monna o tlhapišwa e sale gosasa, ge ngwetši e sale yo moswa, bo makgatle ba sa tšwa go mo tlogēla, ka morago ga beke tše pedi go ba tše tharo ke moka go tlhapišwa go a fēla, go sala fēla gokga metsi, gore yēna monna a re, go tsoga a^h a kge metsi ka noši ka pitšeng a tšhele se ~~xxx~~ ~~x~~ tlhapelong a tlhape.

33

Molatša wa monna ga o lewe, monna a šia molatša, o swanetše go o tšea a o fakéle ka gare ga serafélô sa mapoto. Go bjale ge nke morogo wa monna ke wa nama mosadi a swanêla go o ja o swanetše go o bea, o tla šeba ka čna gape. Bjale ka ge dijô e be dilewa kgorong mosadi o o šia ka gare ga pitšana ya morogo.

Matšatši a bo lehono, monna kowa a bekago ngwetši, ke moka di ketšana tša tlega, ke moka go fedile ngwetši a sa čmêla mapoto, taba ya bobedi le seruthwane a sebe gona se fedile. Tšhabô ya go tšhaba ba bogadi ke ya beke fela ge bo makgatle ba tlogile, le gona ka morago ga kgwedi go ba kgwedi tše pedi o tla ba a šetše a nyaka go apea tša gagwe dipitša. Wa kwa a re, mosadi yo mongwe apešlwe, o ra matswala wa gagwe. Kapela-pela ke moka o wa pea tša gagwe dipitša. Ba gona bana ba ba sa kwago melaô ya bo matswala wa bôna.

Betši ba ge nyaka go apea tša bôna dipitša lebaka la gagwe le se šu la fitlha, ga thata go e šila matswala wa gagwe. Go ešila ke maroga, ka morago ga go ešila ke dikomanô. Betši ba mohuta owe ba re ke metlaroga, go ba ba saetše methušô.

34

Ngwetši yo a lokilego o swanetše go swarana le matswala wa gagwe ka diatla tše pedi, ka go riale mowe se sengwe le se sengwe sewe se swarago ke matswala wa gagwe ke sa gagwe.

Gona le betši ba bangwe ba go loka ba ya ba hwetšana gore matswala wa gagwe yêna ka noši a loka. A no tswenya ngwetši wa gagê, le go tšama a morêpa eupya batho bôna ba bôna ka noši gore ngwetši o lokile, ke basadi bawe baredi ba bôna ba ya go ba phakiša ba fapana le bo matswala wa bôna.

Manthari Magomane, a beka ngwetši, a mmekêla morwa wa gagwe. Bjale ngwetši a fitlha a ba ka fase ga taolo ya matswala wa gagwe. Mollô o o sa o rego o re a o fiši, ke ngwetši ge a tlhakane le bagwêra ba gagwe, nna ke a tswenyega, matswale ge ke ya nokeng e re a kee nokeng ke a banneng, bjale ka re ke a kgonyeng a re, a ke e kgonyeng, ke a banneng.

Ga ke tsebe gore le bolena le bjale, ba re, aowa, rena re tseba fêla monna e le yêna yowe a ka go botšago, le gona e seng phatlalatša, mola le robotše bošego. Ngwetši wa Manthari a ba

35 le ngwana wa motlhankana, ba motlhatlêla ya gagwe pitša. Ngwetši a gopola gore motlhomong o tla khutša, khutšô ya sebe gôna. Mosadi a ba a tšaba le monna yo mongwe, ke moka ba ya ba gapa dikgomo, morwae, o ile a leka go loša matheko ka moka a se ke a bôna mosadi ba mogana ka baka la botlhanya bja mmagwe. Mosogana a ba a tloga a ya a tšea mosadi ga Motšatši a napa a dula gôna le lehono bana ba gagwe ba sale kowa ga Motšatši.

Magampane a beka ngwetši wa gagwe a bekela morwa gagwe Mapae, leina la mosadi ba re ke Makgobêlê yowe e lego ngwetši. Matswala wa gagwe a moruta tša bogadi, a mošupa dilô ka moka. Ngwetši o ile apea lapeng la matswala wa gagwe go fitlhêla a e ba le bana ba bararo. O ile ka ngwana wa bone, ke moka moratho wa Mapae a beka mosadi wa gagwe. Ya ba gôna ba tlhatlêla Makgobêlê tša gagwe dipitša.

36 Moratho wa Mapae ke Kiba, a bake ngwana Matlhô. Mowe kgwatla ya pele e gatilego gona, le ya morago le yôna e gata gona. Ngwetši yowe le yêna, apea lapeng la matswala wa gagwe, go fitlhela a e ba le bana, matswala wa gagwe a ba a tla a mohwêla diatleng tša gagwe. E le gore mowe gôna ke molaô wa gore ngwetši wa lekgothwane a ba motlhatlele tša gagwe dipitša o fo apea lapeng la matswala wa gagwe go fitlhela ba kgaoganya ke lehu.

Betši ba bangwe a ba diri taba ya mohuta owe. Le ge a tseba gore yêna o swanetše go apea lapeng la matswala wa gagwe ga gona yo a ka montšhago ka lapeng la matswala wa gagwe, o fo nyaka tša gagwe dipitša.

37 Mmaredi a tšea ke Manyapa Raganya, Manyapa ke mosadi, ngwana wa gagwe wa motlhankana e be e sale yo monyana. Manyapa a tšea Mmaredi a dirêla gore o tla tla a mo apeêla. A ka apea lebaka le letelele, a phakiša a nyaka tša gagwe dipitša, o dinyaka a le bjale e le gore ga gona monna yo a yo go mo apeêla. Ke bôna betši ba go se loke, bakeng sa go apea go fitlhêla a tlilo ntšha ke yo mongwe.

Go apea ga ngwetši, ngwetši o fo apea ka pitša e kgolo, a apee ga bedi. Apeêla monna wa gagwe ke moka a sokologa apea ka pitša e kgolo, aowa, o no apea ka pitša e kgolo ke moka a ba solêla

ka moka ba lapa.

Lefêtlhō le lehō, mo ba faga buušwa pitša e re gobela, ke moka a kga metši ka segō a la a gobela, x ke gore wa poma a bešla theko, o tšhaba gore ge a ka fo tšhela a ka dira motapa. Ka morago ga mowe o ntšha bupi ka se bjana se sengwe a tšhela ka pitšeng, ke moka a šumiša lefêtlhō, a fêtlha buušwa ka lona. Bja re kowa bo gakgatha ke moka a bukhurumetša.

38

Ge a bōna gore metsi a la a pumilego a makae, o satla dira motapa gape, ke gore bo ka se ke bja loya, o fokotša motapa, a o fokotšetša morifing o mongwe, o dirêla gore botle bolōš, a dira lekgwere, a ka se ke a bošla a kwatama lwaleng go a ila. Bokaone a ka kgopela bupi go yo mongwe gore a moloišetše, le yēna ka tšatši le lengwe o tla dira motapa a moloišetša.

Ge buušwa bo ga kgathile le bakanyana ke moka o tšea lefêtlhō o loišetša buušwa gore beloš, ke moka modirō wa lefêtlhō o fedile, o tšea lefêtlhō o fa mogadibo wa gagwe wa mosetsana wa gōra. Buušwa bjola bja motapa a fukutšitšege o bofa mogadibo wa mosetsana. Motlhankana a dumelwa go gōra lefêtlhō le lehō gamōgō le go ja motapa ka baka la gore a ka tlašla. Ge e le mabapi le motepa, ba re, a ka se ke a kgona go kitima matolo a gagwe a ka dudumêla le matla a ka se ke a ba naō, a pheretša ke motantane ke moka o a wa.

39

Mola a fago mogadibō wa gagwe lefêtlhō gore a le gōre, ke gore modirō wa lena o fedile, bjalo ge tsena lehō, lona o re go fetola buušwa ka lona, ke moka a tlhatlola pitša ke gore buušwa be budule. Ke moka bjo tshodiwa, ka morago ga mo a feditše go tshola ka lona, ke moka o lefa mogadibo wa gagwe gore a le gore. Ngwetši ga e sale ngwetši a dumella gore a gōre lefêtlhō le lehō le go fala pitša dilō tšewe ka moka ga tšona dilewa ke mogadibō wa gagwe, a ba a ditlhatswa.

Modirō wa mathomō ga go fêtlha le go tshola, ngwetši mola a tlhatleago pitša, ke moka yēna o swanetše go tlhatswa dibjana. Dibjana ditlhatswiwa ka mogaudi, a diribêga godimo ga mafate, ka go rialo mowe o dirêla gere diōme. Ka morago ga mo a feditše

modirô wa lefêtlhō a sešu a šumiša lehō ke moka o feêla mogaudi dibjaneng ka lefeelō, ka gore mogaudi o omile. Bjale owe wa leretha o šala o mamaretše dibjana, dibjana ga badigabe ka mogaudi ka gare ga tšōna ka mowe ba tla go tsolêla dijō.

Ngwetši a fapane le dikgone le morogo, ka moriti o swanetše go gopola dikgone le morogo. Le gōna a sepele a e noši, ge a na le mogadibo wa gagwe o swanetše go sepela naš, le yēna o roba tša gagê dikgone le morogo, empa ba yo no dišumiša felō go tee.

40 Go bjale le lesogana, ge a sepela o swanetše go šikara selepe, ke monna bjale a swanêla go sepela ka ntle le selepe le gona e swanetše go sepela le banna. Monna ganye o nya dikgotlhō. Taba ewe e bolaiša dikgarebe le batlhankana, ge ba bōna monna a e ya ka ntle ke moka ba molebella mowe a dulago gona.

Ka morago ga mo a tloga ke moka ba ya go topêla dikgotlhō, ba fitlha ba hwetšana lešepa, ke moka ba le fatanya ka diphate ba nyakêla dikgotlhō ke moka ba se ke ba di bōna. Ke polêlō fêla a ba re dikgotlho-kgotlho, dikgotlho, ke gore ge monna a e tšwa ka ntle, a fotšwa a sepela, o swanetše go tšwa a rwele le gone, ke le go bjelabjetša gore ba se ke ba tseba gore monna o be a ile gonya, ba gopole gore o be a ile fêla go roba le gone.

41 Moragō, ke modirô wa pele, ngwetši o tsoga e sale gosasa, a tlhobola, bošwa, o setla dithoro ke moka tša ba bupī, ditšhōlō ke dithorō tša go thathafa, ditšwa gana kowa dithorong tšela a go ba a setla. Ge letšatši le nyaretša nkō, ke moka o gotša mollō, o tlhatswa pitšana ya morogo o apea morogo, o tšea ~~att~~ ditšhōlō o kwatama lwaleng o a šila.

Go gašoga, o swanetše go tlhokomela, gore ka morago ga mo o fufutše se bakanyana, ke moka a phakiše a fetola morogo, go dirêla gore wa se ke wa gašoga. Ge a fetotše o thula lešoba gare ga morogo gore metsi a kgone go tlolomêla godimo. Ke morogo wa matlhare owe wa go fetola, batšea wa ka godimo wa ya ka fase, wa ka fase wa tla ka godimo.

Ge a tlhatlošše morogo ke moka o tlhatlea pitša ya buušwa. Ge o bōna attlhatlea pitša ya morogo le ya buušwa lebaka ka le tee,

a tšea ya morogo a e bea ka theko ga pitšha ya buušwa. Ke lebelong yo mongwe o na le maêto go ba o bôna gore ke mosegare, o setšwe a tsoga ka lebaka la gagwe.

42 Ge monna a se gona, mogopo ke gore telo e a jêlago go yôna, a ya swanêla gore e šumišwe, e fotlhatswiwa ya dula e letetše mong wa yôna. Ba re dia ila ka gobane motho a šala a e šumiša ba re o fenola mong wa yôna.

Go bjale ka legogo le kobo ya bošego, ge monna a ka tloga a ya makgoweng, mosadi le ge a na le mogwera wa gagwe a swanêla gore a robale naš godimo ga legogo lewe a go ba a robala le monna wa gagwe le kobe a ba swanêla go e apara. Ge ba ka dia botlhola bjowe, dilaong tša monna wa gagwe ke gore ba fenola monna wa gagwe o tla tlhagêla ke dikotse tša go sefele makgoweng. Le telô ya monna wa gagwe le yôna e bjale.

Kokobetša a tšea mosadi ba re ke Matlale, bjale mosadi yo wa gagwe, e be e le mosadi ge monna wa gagwe a le mogae, ge a tlogile a ile makgoweng, ka ngwakong wa gagwe go šala e le thupa-ntlong, monna yo a nago le matlhatse ke monna yo a fitlhago a tsena pele. Wa ka morago ga fitlha o hwetšana gore mosadi o phereketšitše ngwako, ge o le ka gore ke a kokota, mosadi a thome go ômana.

43 Mosadi le ge e le mogwera wa gago, ka tšatši le lengwe wa re o ya ya, a go ômanya a sa rate go bula ngwako, tloga a se mosadi wa gago, ka gobane o na le yo mongwe ka ngwakong a ka ômana kudu ba motse ba ba dikwa. Empa le ge ba ile ba dikwa ka moswana ge ba mutšiša a ka se ke a bolêla, a ka fo ba botša fêla gore ke motho yo mongwe a ke motsebe.

Ka tšatši le lengwe banna bawe ba gatlhana, e be bakwana, ba re, mosadi o a relwesantšha re swanetše go motia, ke moka ba ya, yo mongwe a fitlha a tsena, ke yola a go mo ômanya tšatši lela. Ka morago ga sebakanyana, yola a se ke a kokota, ka gobane ba kwane, yola wa pele o fiore go tsena a sekke a phereketša ngwako. Ke moka yola le yêna a bula a tsena, yola wa pele a tšhoga, ke moka mosadi ka gobane a ba tseba bedi ga bôna, a šitwa le gore a ka dira bjang.

44

Ge ba mutšiša mosadi a se ke a bolêla selo, ke moka ba motia, ka mokgwa o ba ka kgonago. Ba tšwa ba tloga, taba re apa khôrômêla khuta marama re hwa nayô. Ka moswana mosadi a šitwa gore a ka re o dirile kang, ke moka a babja, mmele wa gagwe o rurugile, ba ya dingakeng, dingaka tša bolêla gore, ditacla ga dibone bolwetši, motho o bolaya ke dinyalo tša go teiwa, mo nyakeleng ditlhare tša dinyalo o tla fôla. Kê moka ba mo nyakêla ditlhare tša dinyalo a fola.

Taba e ya ka godimo ke nnete, bjale ka ge ke ngwadile mabapi le go ila ga telô ya monna gore a e šumišwi ge monna a ile makgoweng gamôgô le dilô tše a go ba a robala godimo ga tšôna, bjale ka legogo le kobo ya bošego. Mosadi yola matlale o be a la legogo la monna wa gagwe, apara kobo ya bošego le batlato ba gagwe. Monna wa gagê o ile a ba le dikgobadi tše dintši makgoweng a ba a ripêga letsogô.

45

Telo ya monna ga e ribege, ke gore e ila fêla ge ba ka tsolêla, banna, mosadi yêna ga jele telong. Ge monna a ile makgoweng mosadi o swanetše go tsolêla ngwana wa gagwe wa motlhankana ka ga yôna, ke moka a gomê a ribulle lekgakgo a le fakêle se jelong sa motlhankana, ke moka ke modirô bjale bjale. Wa bôna ba e ribêga ke gore monna wa gagwe o hwile. Ge go sena ngwana wa motlhankana ba fo tsolêla, ke moka ba tle ba bu ribulle ka mabanyana ba bofe bana ba jê go ba mokgekolo.

Dibjana tša go apea tšôna ga dilli, bjale ka pitša ya buušwa le ya morogo, ge monna goba matswala wa gagwe a se gôna, ba fo apea le ge e le baeng ba fo bapeêla ka tšôna ga dina seila tšewe.

Ka morago ga mo ba fe ditše goja dijô, ke moka o tšea ditswana tša monna wa gagwe o di bea ka ngwakong wa gagwe. Dibjana tša bana le tša matswala wa gagwe wa mosadi, bôna ba swanetše go diboloka ka noši. Ke moka o tloga le basetsana ba motse ba ya dikgoneng le morogong. Ge letšatši le ya madikêlo, o swanetše go phakiša a boya, ngwetši a e dikelle ke letšatši nageng, o swanetše go gopola go apeêla monna wa gagwe seruthwane. Monna a ka se ke a ja molatša a sa tšo beka mosadi. Ka mabanyana

a mangwe le a mangwe o swanetše goja seruthwane.

46

Seruthwane, kudu ba bubitša buušwa bja ka mabanyana, ke buušwa bja go lekana monna wa gagwe, bo fagiwa ka pōtwa e nyana, ge ana le matswala wa monna le yēna o a motsolōla. Ge a feditše go ja ke moka o bōloka dibjana gamōgō le pitša. Ke moka o ba a e tiša le basadi go ba matswala wa gagwe, monna wa gagwe o e tiša le banna ka kgorong. Ge a bōna gore ke bošego o ala legogo, ke moka o boya go e tiša, o dirēla gore ge monna wa gagwe ge a kgomēla a tsena ka ngwakong a hwetšane gore legogo le a dilwe.

Ngwetši a ka se ke a tlogēla ba kgekolo go ba basadi ba motse gore a yo robala bona ba sale ba e tiša. O tloga ge a bōna le bōna ba tloga, le yēna a kgona a e ya malaong. O sana le ditlhong, o tlare kowa a tlwaetše a kgona a e ya.

E sale gosasa, ke moka, o tsoga a kgopa melora ya molapeng ke gore o fēla lapa, ke morago ga mowe ke moka, a kgopa molora wa sebešo, a ya a falatša letlaleng. Ge monna wa gagwe, a tsogile o swanetše go alola magogo, ke moka a fešle ngwako.

47

Ka morago ga mo balle dijō tša gosasa, ngwetši ge a bōna gore bolokō bja ka ngwakong owe ba robalago gōna bo ya kgoboga ke moka o ra modiši go ba mosetsana ya a sešugo a bōna kgwedi gore a montšhetše bolokō. Molaō wa go ntšha bolokō ka šakeng la dikgomo ditšwe ka šakeng.

Ge dikgomo dišetše ditšwile ka šakeng, ga gwa dumēlōlwa gore motho a ka šala a ntšha bolokō. Ge mosadi a ile a gopola go ntšha bolokō kowa dikgomo di tšwile gōna go kaone gore a tšame a tōpāla ka ntle mowe dikgomo tša gore ge ditšwile tše dingwe tša nyela gōna. Ge a sa a bōna o letela ka moswana gape gore a tle a ntšhe disale ka šakeng.

48

Ngwetši go ba mosadi a yo mongwe le yo mongwe a ba dumēlōlwa gore ba ka tsena ka šakeng la dikgomo, ka baka la gore ba re ba ka difekegetša. Go bjalo ka ngwana yo a sa mamago. Go tsena banna le bakgekolo bawe ba sa tlhwego ba lebella godimo, le ge dikgomo di sepela mosadi a swanēla go ditsena ka gare o swanetše

go a roga a êmê ka theko ke moka difete. Ge disa gapiwi o swanetše go a roga a tle theko ga tšôna.

Ge ngwako o kgobugile, matswala wa gagwe o swanetše go ruta ngwetši wa gagwe go kgakgapha ngwako ka mobu, ka morago ga mowe ke moka ba ritêle ka thitêlô. Ke moka a kgone a tsentšha bolokô, ge a ka se ke a kgakgapha le go ritêla a fo dila fêla, ga go thuše selo, ka gore bolokô bo tla kgoboga letšatši lewe. O ruta ke matswala wa gagwe.

Batho ka moka ba leloko o tsibiša ke yêna matswala wa gagwe, motho yo a sa lokago le yo a lokilego, le yowe a swanetšego gore ge dijô dile gôna matswala wa gagwe a se gona a swanetše go mo fa dijô o tla kwa yêna matswala wa gagwe. Ka nnete o swanetše go dira mowe matswala wa gagwe a motšago. Ge a ka dira se gwêra le bala matswala wa gagwe a sa ba nyakego, gana bjale ke moka go tla tlhaga diphapanô, ka gobane o tla gopola gere ba kwanêla go nyaka go mmolaya.

49

Ngwetši a swanêla go apea poto, pele ga gore a feêle pele, o swanetše go feêla pele a bee a tloše molora a kgone a gotša mollô. E seng wa hwetšana lapa lešišimiša, e ke go ke lapa le le sa dulego ke motho. Motswadi wa ngwetši le yêna o leka ka matla go laya ngwana wa gagê gore lapa la motho le a bônala, a le dule lena le dikgwatlha.

Mogopo wa monna wa gagwe.

Telo ya monna wa gagwe e tlhokômélwa kudu, gore wa se ke wa dula o na le ditšhila, ke gore ka morago ga mo a feditše tša goja, o swanetše go tlhatswiwa ka pela o sešu wa o mella. Ngwana a nyake gore a fêle a o swarella ka baka la gore a ka o tlotša ditšhila. Ge ba e fa yo monyana gore a iše mokgopo ka gae, a swanêla go swarella, o a geletša diatla tše pedi ke moka ba o bea ka maragô godimo ga diatla tša ngwana.

Go bjale ka ge ba ka ja tša goja bjale ba dišia, ba difa motlhankana, motlhankana yowe o swanetše goja ka molaô, a se ke a swarella telô. Kudu o swanetše go ribulla lekgago, a le sware

50

ka diatla, ke moka a re kowa a lle a feditše, a kgone a tšea mokgope a o iša ka lapeng la bo ōna, ge a o kakola fase ka noši, o ka kola ka dimpa tša ōna, a se ke a o swara ka diatla, a o sware ka dinoko tša diatla. Gona le ditelo tša mekgoko tšewe dikgonega kudu, ka gobane ba phula lešoba ke moka ba fakēla lenti, ngwana a kgona go swara ka lona a lekeletša, a iša ka lapeng la bo ōna.

Dibjana di dula ka mengwakong, bjale go mosadi a ditšea, o fo ditšea ka mokgwa o a ka kgonago, fēla mosadi ge e sale ngwetši a tšea se bjana a hwetšana gore monna wa gagwe o ka ngwakong mowe mosadi o swanetše go kwatama, ke moka a tšee telo ya monna wa gagwe, ka ntle le gore a e loše, ge a kwatamile ke gōna a e tlhomphile.

Ge telo e na le selo a iša pele ga monna wa gagwe, mowe mosadi o swanetše gore go fitlha a kwatame fase ka dikhuru a e bee, ke moka a gome a yo tšea metši, a rwele ka lesapelo, a fitlhe a kwatame, ke moka a bee fase, ka morago ga mowe ke moka a loše, monna a dumēle, mosadi a kgone a thakgoga a boele ka lapeng.

51

Ge e ke ka morago ga mo monna a feditše goja dijō mogope o sa yo tšea ke yēna ngwetši, ga fitlha a o tšea pele ga matlhō a monna o swanetše go fitlha a kwatame ka dikhuru, a loše a kgone a tšea telo le le sapēlō.

Ka metlha monna o swanetše go rēka, se rotwana le tlhana ge mosadi wa gagwe e sale ngwetši, ka go riale mowe, o re go tlhatswa telo ya monna ke moka a e fakēle ka gare ga serotwana, ba selele buušwa e le ka ntshe, tlhana ke moka e khurumetša buušwa ke moka ba rwale ka yōna. Buušwa bja go khurumetša, ke gore le ge monna a sa tlogile a ile se thakgonyana ga boya o tla fo hwetšana ~~in~~ be sa fiša.

Pitšana ya mapoto le yōna e swanetše go dula e le e botse, kowa molomong wa yōna e a roniwa ka molora. Ge monna a nwele mapoto a feditše bjale mosadi o swanetše go phakiša a e tšea ke moka a e tlhatswe, a kgone a huduwēla a mangwe mapoto, e seng gore a huduwēle godimo gala mapoto, mowe ga go nyakege, mosadi wa

mohuta owe ke moka ke lešaeidi.

52

Ge ngwetši a fitlha leina la bongwetši le fōla, ke moka mosadi a ka fo roma ngwana gore a yo fa monna wa gagwe kgorong, ge e le go swariwa ga telo ka morago ke molaō ga go fele mowe le ge mong wa mogopo e le mokgalabje, ngwana o swanetše go swara ka marago. Le ge mokgopo owe wa monna wa ngwetši e saka wa tsena ka gare ga serotwana a go sana taba. Go noba le basadi ba bangwe bawe ba no fakēlago ka gare ga serotwana go fitlhēla ba gola ba e ba basadi ba bagolo.

Basadi ba mohuta owe a ba nyake gore monna wa bōna a jē buušwa bo fodile. Lebaka le lengwe le le lengwe ba nyaka gore a jē bo fiša. O ka bōna ge e šetše e le mokgalabje le mokgekolo. Mokgekolo o botša ngwetši gore buušwa bja matswala wa gago o swanetše gore bušišē ka potong, o gome o bukhurumetše go rialo o dirēla gore bja se ke bja fōla a hwetšane bo sa fiša.

53

Mosadi a swanela go ja molotša wa go šia ke monna wa gagwe ka telong ya monna, o swanetše go ribula lekgakgo a le fakēle sebjane, a kgone a ija. Sewe a fo jelago ka gare ke moroge, sebjana sa morogo sona a sena molato, motho o fo jēla ka gare ga sōna.

Pōpa, gore ngwetši o dirile pōpa, matswala wa gagwe o tla dikwa ka noši ge a fala pitša. Ka gobane ngwetši o re go faga buušwa, a ra matswala wa gagwe gore a tsole, ka morago ga mo matswala wa gagwe a fetša go tsola ke moka o napile o fala pitša e sešu ya o mella. Ka lebaka lewe matswala wa gagwe a bokwago gore buušwa ke pōpa.

Buušwa bja pōpa, ge motho a bongata bo tlala diatla ka go mōta, ge o boja bo tlala legano, ga bo bose ka ganong. E ke ke buušwa bja motobola. Ba swanetše go fo boja empa ba ka se ke ba boja go swana le buušwa bja go butšwa. Melatša ya bjōna motho a ka se ke a ja, ba swanetše gore ba dirē mapoto.

54

Pōpa e baka keng? pōpa e baka ke go tlohaka dikgone, mollō wa ba o monyana, ke gore mowe go hwetšana gore mosadi ke sebody o tšwafa go rōba dikgong, ga gona sewe ba ka se dirago, e fōla ke sebody sa bōna, mola ba ditsebe e ka be ba gomile ba sale tseleng.

Bjale a ba ditseba e be ba nore motlhomong ke mosadi ganthe a se mosadi ba iša dikgomo tša bōna ka leweng.

Montlho le motlhakō, ditlhare tše pedi ga tšōna ga dina magala bjale ka go rialo mowe montlho ga o tuki, o fo ba wa ba le pilō e ntsho mollō wa ōna o saka wa o bōna, motlhakō le ōna o bjalo empa ōna motho a o lebēla o a thathapha wa tšwa dithase tše dintši tša go nyaka go tšhuba batho. Go lebēla ga ōna ke go bōna gore legala la ōna ga lena mollō bjale wa leka gore wa kgotlha bjale ke moka bakeng sa gore le bōnale mollō ke moka le nya dithase.

Ba ori ba mollō ka moka ga bōna ba tla tšhaba sebešong ba tšhaba goswa. Ka go rialo mowe montlho le motlhakō a se dikgone tšewe ngwetši a swanetšego gore a dirobe gore a yo faga tša goja ka tšōna, ka baka la gore dika mo dišela pōpa. O swanetše go roba dikgone tšewe a bōnago ka moka ba roba tšōna.

55

Thuta bogolo ya rōba, seema sena ke se segolo kudu. Bana ba bantši ge ba šita ke medirō ya bogadi, bjalo batho ba sokologa ba lebella batswadi ba ngwetši ba hwetšana gore batswadi ba ngwetši ba šoma kudu, bjalo ba lebella ngwetši ba hwetšana gore a na modirō o diša monna wa gagwe ditšhila. Ke mowe seema sena sa thuta bogolo ya roba. Ge e le gore batswadi ba ngwetši ba swana le yēna moredi wa bōna ba re, ga le dume le tšwa ntšhung.

Pepere, mmagwe ke Maserotole papago Pepere ke Semukgiši. Batswadi ba Pepere e be e le dišumi kudu, ga gona motho yo a šomang bjale ka bōna, lebaka la go lema ga le fitlhile, a ba na taba le go nwa mabjalwa ba re mabjalwa ke mo ditšela. Ngwana yo wa bōna o swana le papagwe bjale yēna o na le mereba o bile o na le botšwa, ge bagwēra ba gagwe ba raloka a kgatlhe ke dithaloko. Dilō ka moka a na taba na tšō, batswadi ba mo kgalema ka mekgwa e mengata gore o swanetše go šoma, a re ke tla šoma ke sale yo monyana.

56

Mokgalabje yowe Setimēla ge ngwana wa gagē a sakwe sewe a mmotšago o be a mo tia tše nkego o nyaka go bolaya, mowe mmago ngwana a bago a kwa lešoko, a ba a ōmana le monna wa gagwe.

Papagwe o ile a bantšha matlhô a mo lebella. Ngwana a gola a epuša go fitlhêla a e ya go bolla, Pepere ke monna, papagwe a re go yêna wa bôna ngwanaka o tla ja nta wa šeba ka letlae.

Ga a ka a kwa le ga go le bjale, ya ba ya ba lesogana, ke moka a thoma go nyaka mosadi, bjale a kwane le e kgarebe, ba yo tsibiša batswadi, ke moka batswadi ba mothepa ba gane. Ba gana le baredi ba bôna ka baka la go bôna gore, monna a na modirô ka go rialo mowe moredi wa bôna a ka ba a ya a ba a tswenyega.

57 Monna a ba a kgatlhana le mosetsana yo mongwe ba re, ke Matšepe, ditaba tša ya go batswadi ba mothepa aowa, ba a mogêla ditaba. Kgomo e ka se ke ya latlha namane ya yôna, ba ntšha dikgomo ba mo nyalla mosadi. Motho yowe ba go mo roma gore a iše mabotšho o ile a bôna metlholo, bjale ya fo ba dikôma tša gagwe, a se ke a re go fitlha go batswadi ba mosogana a bola gore, go tšea gona le a tšea e fêla ke bo šaeding, a re, bôna ka noši ba tla dibôna ba ka nkgopolêla gore ke loma morwa wa bôna, ba mogane kudu.

Mosadi ke sebedu, e bile ke lešaedi, o bolêla ka go rialo ka baka la gore o bone batswadi ba mothepa dijô tša ntshe ge motho a dija a go rate gore a gopole ka matla ka baka la gore a ka ba a tlhatša. Dijô ke dipôpa morogo ga o na letswai 'o bile o swele o nkgaga, a beta pelc a re e fêla mogologolo yo mongwe o ile a re mogwa wa tšhwene a hwetšana tšhwene e ja mašegešege le yêna o swanetše goja.

Ba ile ba nyala mosadi go fitlhêla ba mmeka a fitlha a tsena lapeng la matswala wa gagwe go rutiwa tša bogadi. Lebaka la mo bo makgatle ba sale gona, go lewa dijô tše dibotse. Aowa gwaba le thabo le legolo, batswadi ba mosogana dipelo tša bôna dile botlhoko, ba fêla ba kwela mosadi wa batho botlhoko ba re o tllilo tswenyega.

58 Mankgapana, lebaka la gore bo makgatle ba tlogê la fitlha, aowa gwa sebe le taba, ba robala, o tsebe gore bo makgatle ge ba tloga ba roba dikgone ba šia le maupi. Ba dirêla gore ngwetšhi a šale apea ka dikgone a dirêle mollô ke moka a fagêle monna wa gagwe buušwa a se ke a re ge a dira pôpa a re ke bakeng la go

tlhoka dikgone. Ka gobane ge ngwetši a sešu a fetša beke a na molaō wa goya dikgoneng. Ka tšona dikgone tšela tša gošia ke bo makgatle o tlab a pea ka tšona, motlhomong dika fetša beke tše pedi.

Ka moswana ga bosele, ba nyaka go bōna buušwa bja ngwetši, ka gobane mosadi yo mongwe le yo mongwe wa motse o fo tla a ngwatha buušwa bja ngwetši, a ba ngathele gore ba jê ba hore, aowa ba nyaka go kwa mo apešle ya ngwetši. Ba ile ba bōna metlholo, ge motho a re wa ngata ke moka dinala dia sobēla, ka ganong ba re ke a ja ba fo kwa dia theko, ke moka motho o fo tloga a khupere ka diatla o bc latlha ka ntlhe, ke moka o tlhapa diatla. Matswala wa gagwe a šupa ngwetši gore wa bōna ngwanaka o swanetše go faga ka mokgwa o.

59

Ka moswana o mongwe ke moka ngwetši o a tsoga o tlhatlea pitša sebešong, mollō o fo gotša godimo ga molora. Mmallo, a o mosadi wa mohuta mang, mosadi o thoma a fēla lapa ka morago a ōlla molora, ke moka a kgona a tlhatswa poto. Ka gobane a gola a dira modirō owe a hwetšana gore modirō ke o mogolo wa mošita. Apea buušwa, a goma a dira pōpa.

Matswala wa gagwe, a re aowa nna e sale ke ba gona, a ke šu keke ke ija ditšhila mosadi o apešle monna wa gago, nna ke tla faga ka noši, o tsebe mosadi e sale ngwetši yo moswa lebeke e šu a fetša. Ngwetši a ba a dira dikgotswane tša gagwe, matswala wa gagwe a faga ka noši.

Monna le mosadi ba napa ba ba ditlaēla, tše dilewago ga gona motho yo a ka dijago, difoja ke yēna le mosadi wa gagwe. Ngwaga wa mchoro le ngwaga wa tlala go bona e foba selo ka se tee, ngwaga o mongwe le o mongwe ba sela tlala. Mokgalabje o be a re reša ge a re o tla ja dinta wa šeba ka letlae, e nkabe ke mokwe motlhomong nkabe ka sa dibone tše. Lebaka la gore batswadi ba mo rute mošomo le fetile.

60

Ka mabapi le Pepere ke mowe re hwetšanago gore, thuta bogolo ya roba. Mosading wa gagwe re hwetšana se, ga le dume le tšwa ntšhung. Ka moka ga bona ke digōlē ke montlho le motlhakō, ditlhare tša go tlhoka magala. Pepere o ile ge a bolla, ba modira gore modirō wa gagwe mphathong e be go loga dišego, o be a

sa gane sewe ba mošupago gore a se šome.

A diloga go tloga ka bodikana, le ka bogwera a goma a diloga. O be a ditseba kudu, bjale ka morago ba ba le ngwana le wa bobedi gape. E le gore pele e be ba ngathêlwa diatleng, bjale le ga bane le bana ba nêathêlwa diatleng, ka mabanyana bana ba lla ba nyaka tša goja.

61 Ke moka bana ba lala ba ba fidiša borokô, monna a kwa botlhoko, a thoma modirô wa gagwe wa dišego, a ba mologi wa dišego batho ba e tla ba šaba lesaka la mabêlê le šaba sešego. Ke moka ya ba bophelo bja gagwe. Ge e le go faga pôpa gôna mosadi a tšwela pele le go dira popa. Ngwana o swanetše go tlhôkômêla se batswadi ba motšago sôna. Matšepe o ile a rakwa go apea lapeng la matswala wa gagwe ka baka la go apea dikgotswane, ke gore maušwa-ušwane.

Dibjana ka moka ga ditlhatšwi gamôgô le telo ya monna, di fo tšhediwa ka metsi fêla, le go digotlha ka mogaudi ga lekiši, maušwa a go mamarêla telo wa fo hwetšana a ke ke metše. Monna o lemetše ke dilô tša gagwe, motho o šele ge a sa tagwa a ka se ke a dija. Pitša ya mapoto le yôna o hwetšane e khukhušuluga mapoto a kgale le ôna a foya moakwago, ga tsebe e fo ba peêlê e ke le mela a tšhediwa, bjalewa le mapote a fo swana.

62 Ranyole, ke gore buušwa bja pele bja ge motsudi a sešu a tsolêla dibjaneng, o swanetše go bo solêla fase, a kgone a tsolêla ka dibjaneng, buušwa bjo bja pele ke buušwa bja mpya. Ge mpya e se gôna, ba bo solêla tekeseleng, ga bolewe bo fiwa kolobe, ge kolobe e se gôna ba bo fakêla ka pitšeng ya mapoto ke moka ba huduwa mapoto, mapoto awe a nwewa ke ba kgekolo fêla.

8. 5. Ngwetši a swanêla go tšena ka šakeng.

Ngwetši o bjale ka basadi ka moka ka mokgwa o ke tlhalošitšego ka mo matlakaleng a ka godimo, mosadi go ba dikgarebe tše dibonago kgweđi a ba swanêla go tsena ka šakeng la dikgomo la dipudi le la dinku go a ila ba ka di kgomiša.

Gona le basadi ba go tšhekgga banyakago go bôna gore ke nnete

63

dikgomo dia kgoma, ke moka a re kowa batho ba tšwile ka moka a tsena ka šakeng. Mašaka a dikgomo a agiwa ka ditlhare, bjale ge a ka fo tsena ka swele mosadi yowe ba tla mōna, le ge dikgomo ba dibōna gore dipherekane, ke go dikgomo di a ota. Ba tla di a lafa, bjale mosadi yowe motlhang a bonago kgwedi, o e bōna goya go sa felego. Go fitlhela a e pola gore ke ile ka tsena ka šakeng. Ke moka ba tšee tšhidi ya lešaka ba motlhabēle ka yōna, ya ba gona mosadi a fōlago, o dikwile a ka se ke a tsoga a boeletša.

Kgale dingaka e be go tletše tša banna le gōna seleteng ka se tee e be o ka fo hwetšana dingaka tše pedi go ba tše tharo. Le gona dingaka e be e ba banna ba go tia e seng masogana le bannana. Dingaka tša basadi e be e le tša go a lafa malōpō. Ka go rialo mowe e be batlhompha molaō o wa gore mosadi a swanēla go tsena ka šakeng la dikgomo, la dipudi le la dinku.

Matšatšing a bo lehorro, dingaka tše dikgolo ke basadi le masogana, lawe ba sa kgonego go šumiša bo ngaka. Bo ngaka a to nyake motho wa go kgatlha ke tša lefase, ka gobane a ka kgomiša ditlhare. Mosadi wa ngaka le ge a tseba gore yēna o sa lebella godimo o fo nyaka go tsena ka šakeng la dikgomo, o re yēna ka noši o e phōrōtše a ka se ke a kgomiša dikgomo.

64

Malwetši a basadi a galefa, go e phōrōla mola ga mosadi wa ngaka, o ra ge yēna a lokišitše mmele wa gagwe gore ge a tsene ka šakeng a se ke a gobala, fēla ge e le dikgomo tšona ditla kwa botlhoko, motlhomong tša hwa.

Bjalo ka mosadi yo Manyapa o tšere ke ba ga Raganya, monna wa gagwe e be e le Makadikwa yēna mosadi ke ngwana Mokgatlha. Lelokong la ga Mokgatlha ga gona ngaka go bjale ka leloko la ga Raganya ga gona ngaka. Makadikwa o bile o tlile o hwile a sa tsebe setlhare sa mala.

Manyapa a thōma go ya ga ngaka e ngwe ya mosadi ba re ke Motswaki, a yo e thuta bo ngaka, ngaka ya mo ruta bao ngaka, ke moka a lefa morutiši ka kgomo, ke moka Manyapa ke ngaka o a lafa halwetši ba fōla. Šakeng la ga Raganya go be gona le dikgomo tše dintši.

65

Manyapa a tsena ka gare ga lešaka, mokgalabje yo mongwe a
 ômana a re, mosadi a swanêla gore a tsene ka gare ga lešaka.
 Beng ba ga Raganya ba re, ke ngaka yêna ka noši mosadi yo o
 tsošitše motse o, ka go rialo mowe dikgomo dika se ke tša dira
 ke selo. Mokgalabje a re mosadi e se e ke e ba ngaka le ka
 motlha o le mong. Dikgomo tšewe o di gobatšitše le swanetše go
 dikitimêla. Mosadi a age motse, ke morutli.

Mmalô! batho ba ile ba makala, ge lebaka la golema le fitlha
 ba bôna motlhôlô. Mosadi o ile a tsena ka šakeng la dikgomo
 lebaka la madula gae. Dikgomo tša ga Raganya diile tša tsena ke
 bolwetši tša hwa, kgomo e be e hwa le bjokong, dinama tša tšôna
 disa tsefe, dibile dina le monkgô. Ka matlho ke ile ka dibôna
 ke sale lešoboro, ke sa tsebe gore molato keng.

Ngwaga owe ba ga Raganya ba ile ba tšana ba šekela dipholo
 gore yo mongwe le yo mongwe a hwetšane tema ya gagwe. Batho a
 ba hwe ka moka go ile gwašala dikgomo diseke, fêla ge e le
 dikgomo tša dipholo tšôna go kwagala gore tšôna ka moka ga tšôna
 diile tša hwa.

66

Ka morago ba gopola polêlô ya mokgalabje yola, a gore mosadi
 a tsene ka šakeng ka le tee, le gôna mosadi a ge motse, o fenola
 banna. Ke nnete dikgomo ka moka tša dipholo dihwile, bjale le
 rena ka morago re tla dilatêla.

Yo mongwe a re, le a kwa, re swanetše getšwa re tšamê re e
 kwa gore molato keng, ba ile ba mokwêla, ba ile ba tloga e le
 banna fêla, ba fetlha ga mokomê, aewa mokomê a ba laola, a ba
 botša gore nthatana ya mašabêlê kgane e la e letše mang, m le ile
 la tšea kgane motseng wa geno le motho yo mongwe wa motšofadi ka
 baka la namagadi e taboga banna ka kgorong a tsena ka lešakeng la
 dikgomo.

Lena le a lla, ke nnete le a lla ga letsebe selo, mosadi yowe
 le yêna o a lla, ga tsebe selo, empa mosadi e ke ke thakadu,
 bo thakadu bjo bja gagwe ga botšwe tswalong. Dikgomo di
 gobatšitše ke mosadi wa go tsena ka gare ga lešaka, mosadi o ile
 a feta ke kgwedi tše pedi, kgwedi ya boraro a setlemolla, bjale
 o tsene ka gare ga lešaka mmele wa gagwe o sa fiša.

67

Ke moka e feditše, ke moka ba bošla gae, ba fitlha ba boléla ka mokgwa owe ngaka e boletšego ka óna. Mosadi wa ngaka a dumela gore ke nnete ke ile ka feta ke kgwedi tše pedi ka kgwedi ya boraro ka e bóna, ke be ke e thukisetše bjale dia makatša le tšona ditaola tšaka di tia nna.

Mogalabje yola a go ganetša gore mosadi ga tsene ka šakeng la dikgomo go a ila, o ile a boléla gape a re, mosadi ga a ke aga motse, o a rutla, monna yo mongwe a re banna ba ga Raganya nna ke sa tšwa ka gare ga legora ka aga thékónyana. Go ya ka mešáša ga sego tšwana, re tla fo ba re botšana ditaba. Ka moka ga bóna, yo mongwe le yo mongwe o ile a tia mokutu wa gagwe gamógó ngaka le yóna e ile ya tloga ya aga wa yóna motse. Ke moka motse wa ga Raganya wa phuméga ka mokgwa owe. Mowe re hwetšana seema se, tša eta ke namagadi pele go ya ka leweng ke ga tšona.

68

Dipudi le dinku le tšona ga gwa dumella gore mosadi wa go tlhapa a tsene ka mašakeng a tšona. Ge mosadi a ka tsena ka šakeng la tšona a tlhapa, empa mmele wa gagwe o sa fiši, dipudi go ba dinku di tla óta. Go bjale ka tšona dikgomo dia óta. Empa gana le tifa e ngwe di a hwa. Ka mašakeng a diruiwa ge tsena fšla banna, banyenyana le bakgekolo le badiši ba tšona. Molaó o le lehono o sa tile mosadi a tsene.

S. 6. (merekó) Melekó ya ngwetši.

Melekó ya go leka ngwetši ge a utswa ke e mengata. Ge ngwetši a na le monwana matswala wa gagwe o tla fo tloga a móna a sapea naé, ka lapeng la matswala wa gagé. Matswala wa gagwe o fo beiša diló tša gagwe bo šaedi, e le gore o dibeile a le bjale yéna mong wa tseba gore ke beile selo sa gore le batong.

Ngwetši wa go kgoga motšoko, matswala wa gagwe o tla moleka ka óna. O šila motšoko, go šila yéna matswala wa gagwe ke ~~mmak~~ moka a o tšhela ka thokong ya makgitla le bótó. Ke moka a tšhella ngwetši wa gagwe motšoko, ke moka matswala wa gagwe o uta toko. Motlhana owe a kwago ngwetši a mokgopela motšoko, o tseba gabotse gore a sana motšoko e feletšwe.

Ke moka matswala wa gagwe o utulla thoko e la ya makgitla

69 lebotong o e bea le batong ka ngwakong, o nyaka go bona gore
ngwetši o tlaya a utswa go ba go kgopêla. Motšoko owe wa ka
mowe tokong ya makgitla lebotō matswala wa gagê o ka dile ka
letlhokwa, ke moka o tšea kélô o e tihômêla le ballong la ngwako.

Ge ngwetši a utswa ge a bōna thoko ke moka, o tla fitlha ka
ngwakong a e bōna, a lesetša matswala wa gagwe a tloga, ke moka
a šala a tšolla motšoko. O tla tšella a tšhela ka thokwaneng
ya gagwe o dirêla gore o tla tlhwa o kgôga. Matswala wa gagwe
ga boya o hwetšana gore thoko a ya beiwa ka mokgwa o yêna a goba
a beile ka ôna.

70 Matswala wa gagwe a ka se ke a bolêla selo, o tla tšea kélô
ya gagwe a šla motšoko wa gagwe. A hwetšana gore kélô a e sa
goma mola ya go ba e goma gōna. Ke moka a tšea thoko ya gagwe a
goma a e uta. O tla theeletša gore ngwetši o tla kgopela motšoko
a fo kwa ngwetši a sa kgopele motšoko. Ka morago ga mo a feditše
ola wa go utswiwa, ke moka o kwa ngwetši a kgopela motšoko ke ~~xxx~~
moka matswala wa gagwe o tla mmotšiša gore matšatši a o be o
kgogang ka gobane, e sale o kgopêla tšatši lela ya ba ke moka.
Ge e le ngwetši wa go utswa o tlare, ke ile ka kgopêla ga mokete,
a tloga a nyanyega. Ge e ke a utswi o tlare, matswale ke die
lebala go lebotša ke ile ka bōna thoko le batong bjale ka bōna e
le gore a leboe ka pela, le nna ke tloga bjale a tswapara motšoko
ke bōna thoko e le lebatong, ka re ke tla lebotša bjale ka lebala.

Ngwetši wa gobola gore sa gore go dirile nna ke diyo lebala
go lebotša, ga utswi, fêla matswala wa gagwe o tla kgona go
molaya, ka gobane a utama, o tla motša gore ngwana wa bōna batho
ba hwa ka tsela ya mohuta e. O tla bōna selo se phikuluga le
lebotō wa tšea wa seja ya ba lehu la gago, o fêle o kgopêla ge o
bona o sena selo, go ba o nkêmelê go fitlhêla ke boya o nkgopêle
ke tla go tšhella. Ge o bōna gore a ke boe o kgopêle go yo
mongwe.

71 Ngwetši wa go utama, ge matswala wa gagê, a motšiša gore
maloba le ~~xx~~ mabana kganthe o be o kgogang, ke moka o bolêla gore
ke ile ka kgopêla ga mokete. Ngwetši wa mohuta owe wa utswa.
Ke moka o tswaletše matswala wa gagwe molomo.

Matswala wa gagwe o tla goma a šila o mongwe motšoko ke moka, a motšhelle wa gagwe. A gome a tšee thoko a ute, ge ngwetši a feditše wa gagwe motšoko ke moka o kgopéla matswala wa gagwe motšoko. Ka gobane ngwetši a kgopéla matswala wa gagwe motšoko o tšea matšatši, ke moka matswala wa gagwe a utulle thoko, o fo mošielá.

Ka moragonyana o kwa ngwetši a kgopéla motšoko. Ke moka o mošielá ka ntle lepoléle, ka morago ke moka o utulla makgitla lebotong o bea le batong, ke moreo wa bobedi. Ngwetši ge a bóna gore matswala wa gagwe o tlugile ke moka o tsena ka ngwakong utswa motšoko. Matswala wa gagwe ge a boya o hwetšana gore motšoko o tswitšwe, o tla butšiša gore ke mang yo a go ba a tswere thoko yaka. Ke moka ngwetši a seka a re a ke tsebe.

72

Matswala wa gagwe ke moka o na le tšhaloganyo ya gore ngwetši wa gagwe wa utswa. Ka go rialo mowe thoko ya matswala wa gage ge a e utile a ka se ke a ba a sa e utulla. Ge dipéba dieja ditlo, mong wa ditlo o ditšhela mokotleng a difega godimo a di lekeletša ka lenti. Ke moka péba e ka se ke ya tsoga e dibóne.

Morogo wa nama, le éna ke moleko o mongwe. O na matswala wa gagwe o fo ripella yéna mong a tseba gabotse gore dirile ditloki tše kae, le gore yo mongwe le yo mongwe o swanetše go hwetšana ditloki tša go goma bokéte go ba tše pedi tše pedi bjale. a fa ngwetši gore a yo apea. Ge a apeile ka morago ge matswala wa gagwe a tlilo šebetša ke moka tša tlhaéla.

Matswala wa gagwe o tla makala gore molato keng, ke ripeletše ke leka ntše gore yo mongwe le yo mongwe a hwetšane gore bjale ke a makala ga ditlhaéla. Ke moka ngwetši a fo homola, ga gona taba matswala wa gagwe le yéna o tla fo homola. Motlhomong o lebetše o sa tla dibóna ka moswana ka morogo o mongwe.

Ka moswana ke moka o ripella gape ditloki tše a ditsebago, o mo fa gape gore a yo apea.

73

Ke moka ka baka la gore o a utswa, o boeletša gape, o tšea setloki go ba ditloki tše pedi. Matswala wa gagwe ke moka ge a

tsola ke moka o a tlhaetša. Ke moka matswala wa gagwe o šetše a mone gore ngwetši wa gagwe ke lehodu, a molediši selo.

Nama, ka tšatši le lengwe o fo bea nama morututung ka ngwakong wa gagwe, ke moka a botša ngwetši gore o šale o dila ngwako ke kitimêla bokête. Ge a yo dila ngwako ke moka o bôna nama le buušwa, ke moka a thoma go tlopolo a ija, ka morago o tla ba a tšea setloki a ja. Ge matswala wa gagwe a boya a hwetšana gore ditlôki a di kamoka, bjale mowe o tla butšiša gore morôgô wa papago mokete o ile kae, ke moka a seke. Ba mo lošetše a le bjale.

74 Ditloo le dikôkô, tšena a di utswi ke motho ka o tee, bana le bona ba di utswa. Bjale matswala wa gagwe o fo di beiša bošaedi, fêla a dula gae, go fitlhêla bana ba e tšwa ba e ya ga dikgomo, ba bangwe ba basetsana ke moka a tloga nabo, go ka fo šala yo mogolwanyana ke yo a tla go tloga le ngwetši ge a šumile sewe matswala wa gagwe a motšitšego gore a šome. Ditloo ba diphaphašitše ba ditšhetše se tswaneng sa go lekanêla, le dikôkô di bjale. Ge matswala a fitlha ke moka o tlilo hwetšana e le gore ga dikamo di bjana diphôtlhetše.

Ngwana wa mongwe ga laiwi, ke moka matswala wa gagwe o tla botšiša ke moka moredie le ngwetši ba seka. Matswala wa ngwetši a na taba le ngwetši wa gagwe ke moka o swara moredie o wa mo tšipa. A motša gore a ke nyake ngwana wa mpya ka go riale mowe matswala wa ngwetši o laya moredi wa gagwe, e le gore ke gôna a botša ngwetši.

75 Mabêle, ôna ngwetši ge a sapea lapeng la matswala wa gagwe a ka se ke a kgona go a utswa. Taba e a ka e dirago, ge ba mo file a mantši, a ka foya a poma ka go a falatša. A dirêla fêla gore modirô wa b sebe o mogolo, ka gobane ge a ka goma nayô ba tlare ke sebody.

Motlhang apea tša gagwe dipitša ke gôna bjale a tlogo utswa mabêlê a matswala wa gagwe. Moreô wa ~~ka~~ mabêlê, matswala wa gagwe a ka fo dila ngwakô wa gagwe ke moka a tšolla mabêlê lebatong. A se ke a šetša ka ôna, motlhang a tlilogo a boetša kowa se tswaneng sela a go tšola ga sona, ke moka mabêlê a se ke a tlala.

Mowe matswala wa gagwe o tla belaêla gore gona le motho yo mongwe yowe a tlogo a utswa mabêlê a ka. Mowe a ka nna a thôma ngwetši, fêla a sa bolele ka leina la gagwe a fo bolêla gore ke kgale ke le mo, nkešu ka bôna yo mongwe a utswitše mabêlê a ka, nka se thôme motho, dilo tše ke dira ke bana baka ke bôna bawe ba nyakago go mpolaya.

76

Ka morago ga pelaêlô ya matswala wa gagwe, ke moka ngwetši le yêna o tlatšama a bolêla gore bo matswale ba re ke a utswa, empa e senna. O tlabo yêna ka noši a ya a negêla batswadi ba gagwe, ge nke le bona ba utswa ba tla motša gore lesetša, pele ga mamundi ga go šalwe moragô ga e le taba o tla go thoma gabotse. A ba sa laya ngwana wa bôna gore e sebe e le wena.

Ka go rialo mowe ke moka ngwana wa bona o napa a utswa a tšwêla pele, fêla matswala wa gagwe, a ka se ke a dira selo ka gobane ke ngwana wa gagwe, ba ra gela a be a bolaya ke ba lefoka gona nkabe a kgona go bolabola. O tla no dibôna ka noši. Ke gore o tlaya a utswa ga yo mongwe a re kotse o tla muuta go swana le matswala wa gagwe ge a muuta dilô ka moka.

Masegwapa ke mosadi wa ga Raganya, o be a na le barwa ba bararo, bjale mogolo wa bona a tšea mosadi, mosadi a phedišana le matswala wa gagwe ka ntle le phôšô, a ba a mo tlhatlêla ya gagwe pitša.

77

A gona morwa wa gagwe wa bobedi a tšea mosadi, mosadi le yêna a ba bjalo ka yola wa pele. Le yêna a mo tlhatlêla pitša ka ntle le pelaêlo. Le ge bana ba bôna ba šitêga e be ba fo dula ba sae ba utswa mabêlê a matswala wa bôna, bjale yêna matswala wa bôna ka gobane betši ka moka ga gona ngwetši yo a mo nyatšago, ka moka ba tsolêla matswala wa bona, ke moka a ba bitše a ba tšelle mabêlê ka setswana sa go lekana.

Le kgothwane la bôna la tšea mosadi, le tšea mosadi le bjale e le gore bagolo ba gagwe ba hwile, bjale a thôma go tlhwa a tlhoriša . bagatša ba ba golwane. Ke moka ba tlhólôgadi ba palakana ba boêla go batswadi, ke moka Molemo a šala le mosadi le mmagwe. Mosadi wa Molemo e be e sale ngwetši yo moswa ka

lebaka lewe.

Ngwetši yowe leina la gagwe ke Nthephe ngwana Lewele. Matswala wa gagwe a fo dula alla ka dilō tša gagwe a sa di bōne gore diile kae. Gwa koba serapa motlhakeng ke moka a fo hwetšana e le gore se robilwe. Go mo tseba a mo tseba gore ke mang, empa a se ke a nyaka go tlatšetša ngwetši wa gagwe le gowa, a fo mouta, ba re yo mogolo o fo dula selo ka marago a se bōna.

78

Matswala wa gagwe a hwa a bolaya ke dinyalo tša morwa wa gagwe, ge a e tlhwa a belaēla dilo tša go utswiwa a re o thōma mosadi wa gagwe. Pele ga gore mokgekolo a hwe a bolēla polēlo a bolella morwae. A re o re go šala o a nēlo, o šale o lema mahwiti, fēla le bo mamonoke batla gošega. Mokgekolo a hwa ba mmoloka.

Molemo a šala le mosadi ba le ba babedi, aowa ka morago ga bjalwa bja meriri ya mafellō, o tsebe gore sebaka ka moka e be taphela ka mabēlō a mohu. Batho e be ba sa tsebe gore mosadi ke sebofu, ge matswala wa gagwe a saphela.

Ka morago (mamokone) Nthephe a thōma go tšwa ka legora la ga Raganya, o tšama a utswa mabēlō a batho bošego mašemong. Mahea a gona apeiwa bošego, bjale monna wa gagwe le yēna a thoma go utswa dikgogo tša batho. Dijō tša bōna bapea bošego, ka moswanyana ba ja melatša. Batho ba belaēla mašemong, ba bangwe ba belaēla ka dikgogo tša bōna.

79

Ka tšatši le lengwe mosadi yo mongwe o tsogēla mašemong, ge a feta serapeng sa yo mongwe, o bona mosadi yola wa molemo o rōba mahea, bjale mosadi yo a tseba mong wa serapa. Mosadi a fitlha a re mašumi, mo utswi a thōma go makala.

Mo utswi o na le maanō, a ka a makala ka kgakanēgo, o ile a e thuta maanō ka sōna sebaka sewe. Ge mosadi a re ke go tswere, ke moka a thoma go tlhaba mokgoši, mo utswi a thoma golwa le mo tlhabi wa mokgoši, a kata moswari, ke moka moswariwa a thoma go tlhaba mokgoši gore ke swere motho šono o a utswa, ge batho ba fitlha ba hwetšana gore mokgoši go tlhaba mamokone yola a kgone go tlhaba o ka fase o moswere ka molala.

Batho ba fitlha ba swara moswari, ba motšiša gore molato keng o utswa mabêlê a yo mongwe wêna o šia sa gago serapa. Moswariwa a re, ke motlholo, ke hwetšane mosadi yo a utswa, bjale ge ke re ke moswere ke thôma gore ke motlhabêla mokgoši ke ge mosadi a ntswara a nkateletša fase, ke moka a tihaba mokgoši.

80 Batho ba ga kanega, bjale ba re, go moswari o na le molato, wena ke wena wa goba o utswa bjale o be o leka gore ke a tšhaba, bjale ke ge a goswara a go kateletša g fase. Gela e be nke ke lehodu, e ka be a ile go go kateletša ke moka a go lesetša a tšhaba. Mosadi wa batho a lefa a lla.

Mosadi yo Mamokone gore o wa tšwafa o be a sa tope le marula, bjale yêna le monna wa gagwe ba tšwa letsolo bošego go sepela le dirobe tša batho, mosadi a rwele pitša ya gage. Mowe ba hwetšanago morula wa motho a tlhabile ke moka ba rwala, ba iša gae ga bôna ke moka ba yo nwa. Mong wa morula ka moswana ge a fitlha o hwetša gore morula wa gagwe ga o gona. Molato o tla o fa mang ka gobane mo utswi ga mo tsebe.

81 Ba goma ba dira gape ba hwetšana merula e mentši, e be e le merula ya magoto, ke gore ge be go tla ba le magote mowe motseng owe. Ba lala ba thotha merula ya batho, ke gore mokgope ba iša gae ga bôna, ka morago ke moka ba phula dipitša ka marago, e e šetšego wa falla. Ge ba fithla ke moka, ba hwetšana gore dipitša ga dina selo, dibile dithutšwe ka maragong a tšôna. Ya ba kowa ga Mamokone ba nwa morula wa seema. Ga ba ba bona molato a o gona.

Ka morago ga morula owe Monna wa Mamokone a hwa, dilô tša batho dia bolaya gwa šala mosadi. Mosadi a ka a šala a lesetša ka gobane ke modirô wa gagwe. Mesadi a no šala a sa utswa mabêlê, bjale ke moka a tabêla le dikgogo.

Dikgogo tše diselago ka laeng la gagwe ya tsena ka ngwakong, ke moka ga e sa tšwa. Batho ba lla ka dikgogo, empa mowe di lewelago ba sa dibene. Ka tšatši le lengwe e be e le mosegare, a ra bana ba gagwe gore ba sware kgogo, ka gobane kgogo e be e sa nyake go tsena ka ngwakong.

Matlhankana ba rakiša kgogo, ke moka kgogo ya tšhabêla ka ga gabo yôna, bathlankana ba ka ntse ba ba bôna, ba re, kgogo e ya kae, ba re re rumile ke m'ane ba ile re tsware. Bana ba tswara

kgogo, ke moka ba iša go mmago bona, mmago bona a fitlha a bolaya kgogo.

82

Papago bana ba la ba go bōna o a fitlha ka gae, ngwana yo mongwe a re, papa ke bone bana ba mamokone ba rakiša kgogo bjale ge re ba botšiša ba re, ba rumile ke mma bōna.

Mosadi o go potše gore e tla lewa mosegare, ke moka ge batho ba gōrōga ba hwetšane a feditše. Monna a ka a senya lebaka ke moka a napa a ya ka lapeng la Mamokone, o hwetšana gore mosadi o sa e tsentšhitše ka potong le mafofa o nyaka go e tlhoba.

Ge a bōna monna a nyarāla, ke moka mosadi a rwala poto ya gagwe a iša ka ngwakong, a fitlha a bea poto fase, ge a re o tswalla ngwako ya ba monna, o re go yēna ke a nyaka. Mosadi a re go yēna o nyakang, monna a re, ke nyaka kgogo. Mosadi a re a ke tsebe, monna a re ke nyaka go bōna pitša e la ke bonago o e tsentšha ka mo ngwakong, mosadi a homola, monna a phaya mosadi a tsena ka gare a hwetšana kgogo.

83

Ge monna a sa bitša mosadi gore tla o bone gore selo se ke selo mang, ya ba motho wa fitlha ke yēna mong wa kgogo o kwile bana ka gae. Mosadi a re a le kowa lapeng tšwa ka mowe lapeng batho ba tlaba ba go hwetša, monna ga sa maketše polêlô e, bjale o kwa yo mongwe a bolêla, ge a sa theeletšitše lentšu, mosadi a re go ngwana wa gagwe sepela o tswalle ngwako, monna yola wa ka ntlong o re o tswalla ngwako ka bakalang ke re tla o bone gore ke selo mang se. Mosadi a re gona ge o be o sa nyake go tlilo ja le nna rwala masepa a we a gago, o tša le mosadi wa gago, o bolabola bjang ke go botšitše gore mongwe šo.

Mong wa kgogo ka lebaka lewe o eme lapeng o ba theeletšitše, monna a tšwa ka ngwakong, a re, wa bona wena sebara, ge ke fitlha ka mo gae, bana ba mpotša gore bana ba mosadi yo e be ba rakiša kgogo bjale ge ke fitlha mo, mosadi o rwele pitša o išitše ka o išitše ka mo ngwakong. Bjale ke motša gore a ntšhe pitša wa gana, bjale ge ke tsena ke hweršana gore pitša e na le kgogo.

Ge ke bitša mosadi, ke re tla o bone gore ke selo mang se, ke moka mosadi o mphetola ka mokgwa o nkego ke utswitše naš.

84 Kganthe o bolêla ka mokgwa owe o bôna wena, bjale ge ke nagana lentšû le la gagê, ke ge ke kwa a re, ngwana a tswalle lebatî, ke re o tswalla lebatî bjang ke re ke selo mang se, ke ge o kwa a mphetola ka mokgwa wa gore ke rwale masepa a ka ko ja le mosadi waka, tše nkego kgogo e gotšwa go bolaile nna.

Mong wa kgogo a tšea pitša le kgogo ke moka a tloga nayô, a re tšewe le di bolêlago tšôna nka se ke ka di tseba. Mong wa kgogo ga gwa tsena yêna ka noši ka ngwakong, go tsene, mosadi, a tšea a fa mong wa kgogo, a bolêla gore motho o fo tšwa a rwele masepa a gagwe a tla a bea ka gare ga ntlo ya motho.

Monna wa go tla pele ke Rakgobadi Moeng bjale mong wa kgogo ke Phupu Malesa. Rakgobadi o tšere moredi wa Phupu, ge a môna o re makgolo, ba a gišane ba nwešana magata. Ge Phupu a tloga le pitša ya kgogo ke moka Moeng a tloga le mong wa kgogo.

85 Ba ya ba fitlha gae ba bolêla ka mokgwa o ba hwetšanego kgogo ka ôna. Malesa a lebella gore ke tlo bôna mosadi a romêla s sebaka a no bôna sebaka a sa se bone go fitlhêla le dikêla.

Ka moswana Malesa a romêla sebaka, sebaka sa ya sa fitlha ga mosadi, sa motša gore ke rumile ke Malesa o re naa o reng ka kgogo yaka. Mosadi a re sepela o motše nna ga ke tsebe ge nke ke kile ka a dima kgogo ya Malesa. Sebaka sa re, o re o bolaile kgogo ya gagwe, mosadi a re, a ke tsebe taba ewe sepela o motše.

Sebaka sa boetša mantšû ga Malesa, ke moka Malesa a re, go Moeng, kwa lehodu lela. Moeng a re a se ke selo nna ke mo hwetšane. Ditaba tša ya kgorong bjale mosadi a bitšwa gamôgô le motswari o ile a ba gona. Letšatši la fitlha la gore ba gatlhane.

86 Ba ile ba kopana, Malesa a tlhaloša ka mokgwa o a hwetšanego kgogo ya gagwe. Moeng le yêna a tlhaloša ka mokgwa o a goswara mosadi. Mosadi a šma le yêna gore wa bolêla ba re go yêna a dule fase a fo bolabola a dutšî a dula a thoma go bolêla.

Mosadi a re thobêla, nna ke nnete mo monna yo wa ga Malesa a bolêlago ntse, o re tswere, le monna yo wa ga Moeng, monna yo wa ga Moeng, monna wa ka o ile go hwa ke moka a tla a dula le nna, ke phela naê lebaka le ka moka, re ja dikgogo le mae, lehono o bona ge ba re tswere wa tlhanoga. Kgogo ga ya bolaya ke nna, e

tšwa naê, a re go nna ke šale ke ruthetša metsi, ke ile ka ruthetša, ge a e tšwa naê, a re ke rwale metsi, ke a bee ka ngwakong. Gore a e tlhobe ka ntse, bjale o ile a sa thoma gore o tlhoba gwa fitlha mong wa kgogo, ka motša gore a homole batho ba ka tla ba mo hwetša.

Ya ba mong wa kgogo o re kwele, bjale o bile o ême lapeng, Ka dira maanô a gore ngwana a tswalle lebatl, bjale monna a bolabola, ke ge ke motša gore a rwale masepa a gagwe a tlogê naô. Ke moka ke feditše ba bina tlou.

87

Ba botšiša Malesa gore ke nnete o ile wa hwetšana monna yo wa ga Moeng a le ka ngwakong, Malesa a dumêla, ba re go Moeng go bjalo, Moeng a re, go bjalo fêla e be ke bitša mosadi ke re ke selo mang se, bjale mosadi a ganêla ka ntle.

Lekgotla la re, Moeng re go bôna molato, nkabe o re, ge o mo thibeletšitše, ke moka o tlhabe mokgoši, bjale lehono Malesa e ka be e le tlhatse ya gago. Wena wa fitlha wa tsena ka ngwakong, ke moka mosadi a êma ka ntle, o motšitše gore a lebelle batho. Moeng, a re ke a kwa morena e fêla mosadi yo wa nthara. Monna wa ga Moeng a lefa a lla.

Mosadi a ka a lesetša go utswa, a tšwela pele le go utswa, dikgogo tša batho. Ka tšatši le lengwe ba nwa bjälwa motseng o mongwe wa go lebana le motse wa Mamokane. Mamokone le yêna o be a le mowe bjälweng, bjale a bona gore bawe k dikgogo tša bôna disella lapeng la gagwe ba mowe bjälweng ka moka ga bona ke moka, mosadi a tloga a boêla gae le ngwana wa gagwe. Ya ba mosadi wa motse owe wa môna.

88

Mosadi yo Mamokone a o na le bolebatša. Mosadi yola wa go môna, ke moka a botša monna wa gagwe ba re, ke Tšakga. Ba êma ba mo lebella ke moka, ba bôna a neetša dikgogo, monna a kitima ka lebelo a libile motseng, ge a fitlha a bôna mosadi a bolaya kgogo ka phate. Ke moka a phakiša a e fakêla ka ngwakong.

Monna ge a fitlha o bôna mafofa a kgogo lapeng le madi a ~~yan~~ yôna, ke moka a motšiša, gore madi a le ~~mg~~ mafofa a ke a kgogo

ya mang. Mosadi a ka a mo fetola o ile a fo homola, ke moka monna a re, go mosadi bula ngwako, mosadi a se ke a mo fetola, monna a bula ngwako a tsena, a hwetšana kgogo ya gagwe e hwile e ka gare ga ngwako.

89

Monna a tšwa a bitša mosadi gore tla o bone, mosadi a fo dula, monna a gōga mosadi a mo tsentšha ka gare ga ngwako a re go yēna keng se. Mosadi a fo homola, monna a tia, mosadi ka mokgwa o mošoro. A morwadiša kgogo a moiša mošate. Ba mošate ba re go lokile sepela gae ka moswana o tle.

Ke moswana ditaba, tša tsena, empa pele ga gore, ba bolabole, banna, ba re, monna wa ga Masete, o na lephōšō, ge o moteile o be o sa swanēla gore o motlišē kgorong o lifile ka mmele wa gagwe. Ke moka Masete a bolēla ka mokgwa o o ngwadilwego ka mo godimo.

Ba re go mosadi a ganetše, mosadi a re a ke tsebe gore ke hwelang, nna e be ke dutši lapeng, bjale ke bona monna yo wa ga Masete, a e tla a gōgōba le ka letudi la ngwako waka, letsōgō le lengwe a le utile, a bula ngwako waka ke moka a tsena ka gare ga ona, ke morago a tšwa a mpitša, ka gana kare ge o na le taba tla o mpotše mo.

Monna yo Tšakga Masete, ke moka a e tla a nkgoga, a ntsentšha ka ngwakong, a re, go nna ke be mosadi, o tla mpha kgogo e. Nna ke ile ka gana bjale ke ge monna a ntia a re, ke utswitše kgogo ya gagwe, ke ge ke bona a ntlīša mo. Morena ke moka ke feditše.

90.

Ga gona tlhatse, nnete ke nnete Masete o ile a mogoga. Ditaba diile tša bita banna, empa ba botša mosadi gore re go bōna phōšō, motho le ge a utswitšo ga ba bolae. Ga gona molato Masete tswalla kgōrō o tšee, kgogo ya gago o tša le bana ba gago.

Ngwetši wa mohuta o, ga se yēna ngwetši wa mannete, ke gore dikgomo tša go tšea yēna, mamuwi, o re k dikgomo tšaka di lobile diile ka lewa. Lege a kgona go bolabola ga go thuše selo, dilo tša batho dia bolaya le gona ~~mx~~ motho wa go fo phela ka kgōrō a se motho.

Ka morago ga molato wa Masete mosadi a bōna gabotse gore lefase ka moka le ntlhoile, ke moka mosadi a napa a tšhaba le mapolantane, le lehono ga ba tsebe gore mosadi o go kae. Ba ga Raganya ka moka e be ba sae, go kwa ditaba tša gagwe le ge a le kgorong, ka gobane ba motseba gore wa utswa, Matswala wa gagwe o be a fo dula a bolašla, o bile a hwa ka bakeng la gagwe.

91

Bjalwa.

Moreo wa bjalwa ba rēa ka mokgwa o, ba tšhela bjalwa ke moka ba bo bea ka ngwakong, ke moka ba kga gwa šala e le leteka. Gona le seema se serego leteka ga lena mong. Ke moka o tšea letlhokwa o fakēla ka pitšeng o a šla, o goma o tšea kēlō, o e tihomēla le balong.

Ge ngwetši a fitlha a bōna gore pitša ke leteka, ke moka o a nwa, ga tsebe gore bjalwa boedilwe. Ge matswala wa gagwe a boya a hwetšana gore kēlō a e sa fitlha mowe ya goba e goma gona, ke moka wa ba botšiša gore ka mo ngwakong e be go tsene mang, ke moka a seke.

A na taba o fo homola goba a tšwela pele le go balaya gore le a bōna bana ba ka le se ke, la hwetšana bjalwa bo beilwe ke moka la fo nwa, bjalwa ke lehu, batho ba bantši ba hwa ka baka la bjalwa. O bo hwetšana bo beilwe kganthe, bjalwa bona le sengwe ba beetše yo mongwe o wa nwa wa hwa, bakeng sa motho yola.

92

Bjale ka Mankgalakana o ile a hwa le moredie Nkonyane, mmago Nkonyana ba tšhela sehlare ka bjalweng, bjale o reetše monna wa gagwe. Monna ge a fitlha a e tšwa mowe a tšwago o hwetšana bjalwa, ke moka wa nwa ke ka ngwakong wa gagwe a tsebe selo bjale ka ge ngwako e le wa gagwe. Bjale go šala e le leteka, moredie o a fitlha, ke moka a fitlha a tsena ka ngwakong, a hwetšana e le leteka ke moka a kga a nwa.

Ge mmago a boya o botšiša moredie gore naa go nwele mang, morediē a re go nwele papa le nna ka ga ka nwa. Phetolo ya mmagwe o fi yore joo wa ntobiša. Mosadi yo mongwe wa kgaufsi le lapa la gagwe a ba o a dikwa. Bjale mosadi a makala empa a ka a bolēla selo o ile a fo homola. Monna a hwa ka morago morediē a mo latēla.

93

Go bjalo ka mosadi yo Kwatša o be a fo ba le ngwana ka o tee, wa motlhankana leina la gagwe bare, ke Sephêphê, bjale mmagwe a dira bjalwa, a tšhêla pitšana e ngwe a tšhêla setlhare, o be a beetše yo mongwe, bjalo morwae ge a fitlha a fitlha a nwa bjalwa bjola, mmagwe o be a saile nokeng, Ge a fitlha o hwetšana gore pitša ke leteka o botšiša morwae, morwae a re, go nwele nna mma, mosadi o ile a re e poo. Ke moka ngwana a hwa lehcno mosadi yowe ba mitša ka gore epoo.

Ngwetši ge a ile a fenyâ moleko ewe ka moka ga yôna, ba re, rena le mosadi, dikgomo tša rena di boiokegile. Gona le se sengwe sewe ngwetši a sa swanêlago gore a sediê go ba le yêna monna. Dilo tšewe dia ila.

Letsêgô, mosadi yo mongwe le yo mongwe a swanêla go dula godimo ga lona. Go dula batlhôlogadi. Le banna a ba swanêla go dula godimo ga matsêgô, go dula bawe ba hwetšego ke basadi ba bôna.

Lebaka, ba re, ge monna go ba mosadi yo a nago le monna go ba mosadi, a ka tšwa lentso. Lentso ba bola lehu, ke gore kgale polêlô ya lehu e be ba sa e šumiši kudu. Ge motho a hwile e be ba re, mokete o tšere ke phiri, bjale ka mabanyana awe bana ga ba raloke. Ba dira matšatši a mantši ba sa bapale.

94

Letsêgô le seša di dulwa ka molaô, bjale ka ge go tihalušitšwe gore go dula motlhôlogadi wa mosadi le wa monna. Motho o re gohwela ke mosadi, ke moka ka moswana ge a tsogêla nokeng go yo tlhapa, ke moka ba tšea letsêgô le seša, ge a fitlha nokeng ke moka o dula godimo ga tšôna wa tlhapa. Ka morago ga mowe ke moka wa dirwala o ya natšo motlhareng o barego ke motlhôlogatšana, o fitlha o dula godimo ga tšôna ke moka ba ripa mokôkôtlêlô wa motlhare owe. Mowe ge ba tloga gôna ba šia letsêgô le seša.

Ge matswala wa gagwe a ka bôna g ngwetši a dutši godimo ga seša go ba letsêgô o tla motša gabotse gore dilô tšewe di aila. Ka moswana a tsoga a boeletša gona matswala wa gagwe o swanetše go mo ~~man~~ o manya ka gobane o tlholla monna wa gagwe gore a hwe.

Dikgone tša go ila, setsilô le mothiba difate le ôna

95

motlhôlogatšana, ga di robiwi. Ga ba dumele gore ditsene ka kgôrô. Ge e le motlhôlogatšana lebaka la ôna ke lalela ke tlhalošitšego. Mothiba difate o aga motse ba o phekaganya maforong, yo mongwe le yo mongwe ge a tsena ka mafôrô o taboga ôna. Setsilô, ôna o ila ka bakeng la batsumi. Ge mosadi a ka beša ôna ke moka o šilafatšitše batsumi. Ge ba ka tšwa ba ya go tsoma ba ka se ke ba bolae selo. Ke tšôna dikgong tšewe ngwetši a swanetšego gore a se ke a dirôba.

S. 7. Dila tša ngwetši.

Mabapi le dikgone le matsêgô le seša ke šetše ke di tlhalošitše mona godimo. Ge ngwetši a fiwa dipitša tša gagwe tša go seka pešla medirô e mentši o e thutile ge a le kowa lapeng la matswala wa gagwe.

Modirô wa mosadi ke go tlhokômêla ngwako le lapa gore tša se ke tša dula disena le ditšhila. E sale gosasa o swanetše go feêla lapa, ke moka a kgope melora, a kgone a gotša mollô o moswa. Monna o šala a robotše empa ge a tsoga a swanêla go a lola magogô ke modirô wa mosadi ge a bôna gore monna wa gagwe o tsogile ke moka e swanetše go a lola legogô.

96

Ka morago ga mo a lotše ke moka o tšea lefeêlo o feêla ngwako. Ge ngwako o kgobogile o bôna ke yêna. Ka morago ga dijô o swanetše go dila ngwako.

Go šetše go tlhalošitše gore ngwetši a bote ngwako o moswa, bjale ke ngwala ka mabapi le bjang. Bjang bja go rulêla ngwako owe, le bjôna ga bo sekele ke ngwetši, mmago ngwetši le matswala wa gagwe ke bôna bawe ba swanetšego go sekêla bjane. Ge go agiwa ngwako wa bobedi gona go sekêla yêna ngwetši ka noši, bailotše ka o la wa pele.

Go tšhoga ga ngwetši.

Ngwetši o swanetše go tšhoga ba bogadi, a se ke a ba nyatša le bôna ba tla mo tlhompha. Ngwetši ge a e ra mogadibo wa gagwe, o re lena, yêna mogadibo wa gagwe le yêna o re, lena. Le ge a e ra mogadibo wa gagwe wa monna o re lena fêla wa monna ge a e re

ngwetši o re wena. Matswala wa gagwe wa mosadi go ba wa monna o re lena, empa ge a e ra monna wa gagwe o re wena.

97

Ge mosadi a na le ngwana, bjale maina a bōna ga sa kwala ka matla ba ba bitša ka leina la ngwana wa bona, ba re papago mokete le mmago mokete. Batho ba e ba ga kanegge ge ba rumile ngwetši go bitša yo mongwe kgorong, ke moka a fitlha a re, ba lebitša ke moka a gome. Bjale ge a re ba lebitša o bolabola a le bjale e le gore o lebeletše yo mongwe, ka go rialo mowe ge nke e be ba saka ba motlhōkōmela ba tlabo ba botšiša gore ba bitša mang go ba ka moka ga rena. Ke moka a tshaloše gore ba bitša lena mokete.

Tlhomphō ya mohuta o na wa go tšhoga ga e fele, motho o fo ba a tla a hwa a tšhoga ba bogadi. Ngwetši yo a sa tšhoge go ba bogadi, yowe o fela ga tswalēga le bōna ba ka se ke ba mo tšhoga. Go tšhabana ke go tšhabanana.

S. 8. Ngwetši o na le tšhemo.

Gela ba bekago ngwetši, ke moka a tsema motseng. Matswala wa gagwe o swanetše go mo fa dirapa tše dingwe a be a mongathele le tšhemo. Yēna le monna wa gagwe ba swanetše go lema ka babedi. Ke ona mabēlē a bōna gore ge matswala wa bona a ba fa dipitša tša bona ba be ba na le a bōna mabēlē.

98

Go se fiwe ga ngwetši tšhemo, ke ge ngwetši a ka bikiwa selemo, gonā lebaka la go mo fa dirapa a le sale gōna, motlhomong matswala wa gagwe o šetše a lemile dirapa a feditše. Ge e le tšhemo matswala wa gagwe o swanetše go mo fa.

Ge e le go a kola ga letlhabula o tla fo a kola dirapeng tša matswala wa gagwe. Moakolo wa letlhabula, ke marōtse, morōgō wa bo fofoodi, mahea le dintswa o tla ya a ditšea tšhemong (dirapeng) tša matswala wa gagwe.

Go rōba mahea gona le thatō, matswala wa gagwe o botša ngwetši wa gagwe gore o swanetše go tshaola ge o roba mahea. O se ke wa fo rōba mahea a magolo, mahea a magolo a robiwi, ke peu e bile ke buušwa, go tshaudišwa mahea a manyana. Marotse le ona a bjale go kgodiwa maowane, marotse a magolo a dira peu.

Ngwetši o go dira ka taelo ya matswala wa gagwe. Ge a ka se ke a kwa matswala wa gagwe a fo ya a roba le mahea a magolo ga ba thata go fapana naš.

99 Ngwetši ge a e tšwa le mahea, o swanetše gore go fitlha naš, ke moka a tlhacole mahea a mangwe a magolwane ke moka a bešetše monna wa gagwe. Lehea la monna ga ba tlhatlhabotše ba kwapiša, ke gore o le bea kgolenyana le mollô, ke moka la butšwa gabotse.

Monna a ba mo fe ka seatla, ke moka wa lebešula a le fakêla setswaneng a mo fa. O tšea le lengwe wa mo bešetša, ge a fetša lela lela le lona le budule ke moka o dira bjale ka lela la pele. Ngwetši ga koke dikôkô, ke moka ngwetši o ya go batswadi, ba mo ntšhetša dikôkô, ke morogo wa monna wa gagwe, o šeba mahea a la a mešetšago ka tšôna.

Ditloo-marapô.

Tšena di apeiwa ka makgata, bjale ka go rialo mowe ngwetši o swanetše gore kowa a di apeile di budule ke moka matswala wa gagwe a disola, bjale ngwetši o swanetše go pyatlêla monna wa gagwe, ka morago a di tšhela letswai. Monna wa gagwe a se ke a swara modirô wa go pyatla, yêna a fo ntšha a diija. Ga bjale ge a apeile ditloo, dina le makgata o wa di pyatlêla.

100 Ditloo ga di omile monna wa gagwe a di nyaka gona, mosadi o swanetše go di phaphaša ke moka a tlhatlea pitša, a di gadika bjale ka dithuthunya. Ka morago o ditšhela metsi le letswai, ge metsi awe a pyele, ke moka wa goma a di gadika gore di omê metsi. Ke moka go fedile o difa mong wa gagwe. Tše dingwe o di tšhella matswala wa gagwe, wa monna le wa mosadi.

Ge monna a lle a dišile, ke moka ba ditšea ba difa bana, le bôna ba diija. Le tša matswala wa gagwe o swanetše go difa bana ba jê. Ke ôna malôkô a monna, monna ke ngwana ba mo fepa. Ge mosadi a sa fepe monna wa gagwe, molato ke wa mosadi ba gwêra ba gagwe ba tla mosega.

Bo mamorate, ga gona setlhare, fela tšôna tša meratišo di gôna, empa ke boloi, moratišo o mogolo wa mosadi go monna wa gagwe ke go mo fepa. A se ke a robala letlala ge e le ngwaga wa molaš,

monna a swanêla go nwa metsi, se rafêlo sa mapoto ga sepye. Monna ke moya ba utla ka letsôgô, a tsoga, a tla, a tla a robala le tlala, a ya ka kowa ga yola mosadi a hora, ke moka o tla gôgêla ka mola a horago.

101

Monna mola a bekago mosadi ngwaga owe a swanêla go tlogêla mosadi wa gagwe, o swanetše go lema naê. Ba re o ruta mosadi go lema. Ge a ka tloga batswadi ba mosadi ba tla bolêla gore ngwana wa rena ga ratiwi, o kile wa mmona kae monna wa gore mosadi wa gagwe e sale ngwetši ke moka a mo tlogêla.

S. 9. Ngwetši ga leme mota.

Ngwetši a swanêla go lema mota wa kgoši, ka baka la gore e sale yo moswa. Le ge ngwetši e le wa naga ewe, e šu a leme tšhemo ya gagwe. E tlare ka morago ga mo a limile ya gagwe tšhemo ya ba gona a ka lemago tšhemo ya kgoši.

Ngwetši o fetša ngwaga, ka ngwaga wa bobedi ke gôna a kgonago a yo lema mota wa kgoši ka baka la gore o tlab a šetše a lle mabêlê a naga ewe. Ke gore o tlab a limile tšhemo ya gagwe.

Mosadi wa ngwetši o bjale ka motho yo a tšwago a faletše a falêla nageng, ge a fitlha wa dumediša ke moka ba mo fa tšhemo, ngwaga owe a swanêla go šoma mošomo wa kgoši go ba wa ntona. O lema tšhemo pele, ke moka ka ngwaga o o tlogo a kgona a yo šoma moteng wa kgoši go ba ntona.

S. 10. Mosadi wa ngwetši o fiwa dipitša.

102

Go tlhatleêla ngwetši tša gagwe dipitša a se taba e e ka dirago ke matswala wa gagwe a e noši, aowa ba swanetše go tsibiša batswadi ba ngwetši, gore le bôna ba tsebe ba se ke ba makala ka go fokwa ngwana wa bôna apea tša gagwe. Ba gogadi le bakgonyana ba swanetše go kwana b mabapi le go tlhatleêla ngwetši pitši.

Dilô tše ba mo fago tša lapa, matswala wa gagê, o mo fa pitša ya buušwa le ya morogô, le pitša ya go kga metsi. Bjale batswadi ba ngwetši ba mo fa pitša ya manoto, ge e le telo yôna ke e la a go ba a jêla go yôna e sale lesogana. Ke tšôna dibjana tša lapa tšewe di fiwago ngwetši.

Bontši bja dibjana bjona bo fo bônala ge ngwetši a gola.
Ke gore ge ngwaga o e tla yêna ka noši a ka fo ba a e thekêla.
Lwala a ka fo ba a šila ka la matswala wa gagwe ge e le gore e
šu ba bone lwala.

Lwala le nyakiwa ka dinokeng, le nyaka ke matswala wa gagwe
ka gobane yêna o na le tsebô ya go tseba lefsika le le lebanego
go dira lwala. Ke moka a nyaka letšhilo a mo fa.

103 Lwala ke se tswana se segolo sa mosadi ge mosadi a sena
lwala ga se mosadi, ka gobane, o ka ya ka lapeng la yo mongwe
mosadi wa re ke a šila, ke moka mong wa lwala a mo fetola ka gore
ke a šila. O swanetše go tloga, o fitlha ga yo mongwe mosadi
ke moka le yêna a bolêla bjale, yo mongwe mosadi wa hwetšana a
bolêla ka go rialo, e le gore o fo gana nalo, ga šile. Ka
morago ga mo ba feditše go šila ke moka ba uta ditšhilô tša bôna.
Ge a fitlha a botšiša tšhilo ke moka mong wa lwala a thôma go
botšiša bana ba gagwe. Bana wa hwetšana ba sa e tsebe, ke moka
a thoma go ô manya bana.

Tšhilo ga ena le bana e na le mmago bôna go ô manya bana ke
sephemô, ke moka ngwetši o goma le dithoro letšatši le a rotoga
ga la mešmêla. Motlhomong ke moka ka go bona gore letšatši le
godimo ke moka a ya a bea dithoro. Ge ngwetši a kwana le matswala
wa gagwe, o swanetše go šila ka lwala la matswala wa gagwe, ke
moka matswala wa gagwe a šale a šila ka morago.

Mošilele ya basadi ga e swane, basadi ba bangwe ba re a ba
kgone go šila, ka gobane ge ba šila ba re, ga ba šile le ka
matheko ga lwala ba fo šila fêla ka bo gare bja lwala ka go rialo
mowe ba re lwala le a êpega. Molaô wa lwala ba re ba šila le ka
matheko a lona, gore ge lefêla le fo fêla ka go lekana.

104 Go loutšwa ga lwala, mosadi o swanetše go tlhokômêla lwala
la gagwe a se ke a fo leloutša. Lwala ba šila ka tšhilo, bjale
tšhilo le lwala diaya tša fêla mênô bjale ke moka ba loutša ka
kgêkgêto. Ba kgatša lwala ka kgêkgêto gore letšwe mênô le tšhilo
le yôna ba e kgatša ka kgêkgêto.

Ge lwala le tšhilo ba di gêkgêtile, ditšwa mênô a maswa,
bjale ka morago ga mowe, a ba swanêla go šila buušwa, ka gobane
bo ka phuretšega, o swanetše go thoma a šila moroko wa dikolobe,

ge a feela mafsikana awe a tla tloga le moroko wa dikolobe.
Mosadi ke lwala le tšhilo.

Mamuwi wa dikgomo ke gore mogadibo wa ngwetši le yêna o swanetše go botšhiwa gore mogadibo wa gago re mo tihatleêla tša gagwe dipitša. Le yêna o tla tšwa a swere sewe a swanetšego go fa mogadibo wa gagwe, lefetlhô go ba lehô le ge e le sebjana go lokile. Ke moka wa fitlha o fa mogadibo wa gagô.

Ngwetši o fiwa dilo tšewe tša lapa ke batswadi ba gagwe, le matswala wa gagwe le mogadibo wa gagwe pele ga matlhô a batho, gore ka moswana a se ke a re ge a šita ke tša gagwe a re, ke gore a kena sa gore le gore. Mowe re hwetšana gore ba re, kgogo ya se ke ya re e šitwa go sela ya re dikgwatlha di tletše.

105 Dikgwatlha ke mabjane awe kgogo e rego ge e sela ke moka ya fata ôna, ya re ke a fata ke moka a šita ke moka ya tloga. Dikgwatlha tša motho ke go tlhoka dilo tša go šoma ka tšôna. A re ke a nokeng, pitša ya metsi ya boya e dutla, a re ke tihatlea pitša ya buušwa ke moka ya dutla.

Ge ngwetši a na le ngwana ke moka mogadibo wa gagwe o mo šielâ ngwana yo a tlogo šala a molella ngwana wa gagwe, gore mmago ngwana a kgone go šoma modirô wa gagwe. E tlare ge ngwana a godile ke moka mmago ngwana a ômêla mapoto a boetša ngwana ga mogadibo wa gagwe. Mapoto awe ke a go leboga moledi.

Ge ba mo fa ditswana tšewe tša lapa monna wa gagwe ga gona se a se dirago ka baka la gore medirô ewe ke a basadi. Go bjale ka yêna matswala wa gagwe wa monna ga ntšhe selo. Modirô o ba o dira ke goya go rwala lwala lewe ba le bonego, le gona matswala wa ngwetši o dira bjalewa ke moka ba rapa banna bawe ba ya go go ba rwadiša.

106 Ba le rwala ka mokgwa o, ba nyakêla dihate tše pedi tša go tia, ke moka ba kuka lwala ba le bea godimo ga tšôna, bjale ba le laya ka marala, ke moka ba re rwala ka tšôna, banna ba bangwe ba baštapele, ba bangwe ba šala ntbago, ba yo le fitlhiša lapeng ga bo lona. Ke moka ba re go mong wa lwala, motlhaka wa ngwana o fedile re nyaka malapa tšwelatšwela re go bone, o rile motlha motlhaka o fe ke tla tšwela ntlwana.

Ke koša e na ya ka godimo, ke moka mong wa lwala o ntšha bjalwa o ba tlhapiša diatla. Matšatši a metlheng e, ga go sa lapiša, mong wa mosadi o fo pana dikgomo a na le monna yo mongwe, ke moka ba yo rwala lwala ka selei.

Modirô wa monna, ge mosadi wa gagwe a sena ngwako o swanetše gore a mo agêle ngwako wa gagwe. Motlhomong o na le ngwako wa go robala go ôna, gana ngwakwana owe e tla rego motlhang pula ena ke moka a ya a tsena go yôna gore apee tša goja. Monna wa gagwe o swanetše gore a mo agêle ngwakwana owe.

A ka fo apee ka ngwakwaneng wa matswala wa gagwe, bjale go wa tswenya ka baka la gore, sebešo se se tee, ba ka se ke ba kgona go dira dibešo tše pedi. Go boima go apee dipitša le šeedišana, go ba ngwetši ka sebaka se se ngwe a ka fo dira matepa, ka go rialo mowe a dirêla gore matswala wa gagwe a kwate a ômane, ke moka ngwetši a kgone go bolabola, a re, nna le ra gore ke tla dira bjang ka gobane ke nna mosadi ga ke kgone go aga ngwako. Matswala wa gagwe o swanetše go botša morwa wa gagwe taba e. Morwa wa gagwe o swanetše go bôna gore ke taba agêle mosadi wa gagwe.

107

Lehudu le mose, ke modirô wa monna o swanetše go nyakêla mosadi wa gagwe, ke ditswana tša mosadi, lehudu le mose ke dilo tša go tswenya bjale ka lwala. Mosadi a ka fo kgona go tsoga e sale gosasa, a nyaka go faga dijô, bjale a fitlha a tšhela dithoro tša gagê ka lehudung la mosadi yo mongwe a re a sa setlha mong wa lehudu a re ke tlilo setla, ke moka a fagola dithoro tša gagwe, a dula go letêla mong wa lehudu a setla tša gagwe a fetša.

Mosadi wa motlhologadi ge a ile a beka ngwetši, lehudu le mose, o bêtlêla ngwetši wa gagwe ka mokgwa o, o dira bjalwa ke moka a reta mosila gore a metlêle lehudu. Ke moka o ripa motlhare, wa bêtla ga bo bjalwa ga go tlhoke ba kgopedi, ba kgopedi ba tla fitlha ke moka ba iša matsôgô a bôna ba thuša mmetli.

Mosila wa morapiwa le yêna a ka se foya a le noši, o swanetše go rapa mosila wa ga bo gore a yo mothuša. Gona mo

835

108

gare ga bakgopedi go tlabana le yo a kgonago go bātla mose. O tlabana a thuša ka go betla mose. A le betliwi tšatši ka le tee, ba le bātla lešia se bopêgô sa lona e le mose le lehudu, ke mokgomme a dira bjale bjo bongwe, ke moka ba kgona ba le fetša. Go bjale le ngwako o dira bjale, a rēta ba agi ba tlabana ba agēla ngwetši wa gagwe.

Ge dilo tšewe tša ngwetši ka moka di lokile bjale ba mo ga fēla tšōna a se ke a re go bōna a palla ke tša gagwe a re ke ka baka la go tlhoka sa gore, a pallwe e le dilo ka moka tša lapa ba mo file.

Ge a kare lebaka la gore ba motlhatlšele ngwetši le sešu le fitlhe ngwetši a ba le ditshela ba swanetše go phakiša ba bōna gore ngwetši o dira ditshela ka mokgwa mang, Ge a dira a le bjale, a sa nyake go apea, le ge a thopotše selo a ja a ba kona, ke gore ngwetši, o nyaka go apea tša gagwe dipitša, ba swanetše go botša monna wa gagwe, ke moka gore go sešu go be le phapano e kgolo, ke moka ba mo fe tša gagwe dipitša.

109

Gona le betši ba bangwe bawe ba sa ratego go tlogēla bo matswala wa bōna ba apea tša bona bane tša bona dipitša. Lebaka ka moka o nyaka go apea lapeng la matswala wa gage, o ka gopola gore betši ba mohuta owe ba tšwafa, aowa ga ba tšwafe, ba tswalegile. Ge a bona matswala wa gagwe o mmona bjale ka mmagē, le ge a mitša matswala wa gage, o tla kwa a re, mmaa. Ga se seja gobe o nyaka gore se sengwe le se sengwe se se tswago matsogong a gagwe a jē le matswala wa gagwe.

Betši ba mohuta owe, ke gore ge gosena ngwetši yo mongwe yo a ka tlogo a motloša lapeng a tloge, o tlabana ba a tlabana hwa apea lapeng la matswala wa gagwe. Dilo ka moka tša matswala wa gagwe di tlabana bušwa ke yēna matswala wa gagwe le yēna o tlabana morata kudu.

Bjale ka Makgapeng, monna wa gagwe Nkgwedišeng, mmago Nkgwediše ke Mabothešo. Mokgekolo yo o be a fo ba le ngwana wa mošemanyana ka o tee, thari ya gagwe go ile gwa a ta basetsana. Nkgwedi e ile ya ha ~~ngwana~~ ngwana wa gagwe wa botšofadi ke gore lekgōthwane.

Ke moka a tšeêla morwa gagwe mosadi yowe Makgapeng, Makgapeng a fitlha a tsena lapeng la matswala wa gagwe, apea gona. E rile ge lebaka la gagwe le fitlhile la gore ba mo fe tša gagwe dipitša, a gana a re ko apeêla mang, ba re, o mosadi bjale o swanetše go apea tša gago dipitša, o apeêla monna wa gago.

110

Ngwetši a re, go bona, bônang matswale yowe lehono e lego mma ke mokgekolo, a ka se ke a kgona go dira selo, matla a gagwe a fedile bjale lehono o ntšere, a dirêla gore ke tle ke mo apeêle, lehono ge ke tšwa ka mo lapeng, bakeng sa ka go tla šala mang, ka gobane le a mōna ke mokgekolo.

Ba motša gore ke molaô, matswala wa gago o tla fo mo tsholêla buušwa a re re o jê o mokona. Ngwetši a re, aowa nka se ke ka kgona, monna waka le yêna ke a mo tsholêla le ge ke faga ga ka mo lapeng la matswale, e tla re ge yêna matswale ka noši a re, tloga lapeng laka ya ba gona motlhomong nka motšwelago. Makgapeng a dula apea lapeng la matswala wa gagwe.

O be a na le ngwako wa gagwe, a tšwa ka ngwakong wa matswala wa gagwe, a robala le monna wa gagwe ka ngwakong wa bona. Ge boesa, o faga dijô ka lapeng la matswala wa gagwe. O ile a swara matswala wa gagwe ka diatla tše pedi, a ba a ba le bana ba bararo, apea lapeng la matswala wa gagwe. A ima mna ya bone, e rile ge matšatši a gagwe a le kgaufsi a gore a tsene ka ngwakong, ke moka a hwa le mpa. Go kwagala gore matswala wa gagwe le yêna o ile a dibala lebakanyana. A goma a tsoga.

111

O ile a ba ka mokgwa owe, ke gore pelo ya gagwe e ile ya ya kgole ka baka la lehu la ngwetši wa gagwe yowe a go ba a lokile, pelo ya gagwe ya gopola medirô ya ngwetši wa gagwe ka mokgwa o a go ba a moswere ka ôna, gore le motlha o le mong a ka se ke a tsoga a bone ngwetši wa goswana le yêna.

Ngwetši yo mongwe le yo mongwe ge a bikiwa ia ntlha o swanetše go dula ka ngwakong ga matswala wa gagwe, ke gore motlhang a e tšwa ka ngwakong ga matswala wa gagwe ke ge ba bōna gore o a (mere) go fetoga. Ke lona lebaka le lebotse la gore ngwetši a ka tšwa bjale a ya a tsena ka ngwakong wa gagê.

Ngwetši yowe a sa phakišigo a fetoga, ba leka ka matla go sepela le dingaka gore ba mo alafiše, gore a tle a hwetšane ngwana, empa a šita, bjale mowe ba ba go ba langwa, le yêna ge a feditše ngwaga ba swanetše go mo apešla tša gagwe dipitša.

112

Dipelo tša bakgonyana a dithabele mosadi wa go tlhoka pêpô gamôgô le mamwi wa dikgomo, le bôna batswadi ba dingwetši ka gobane ge motho a tšea mosadi o dirêla gore a tle a godiše mošaša wa gagwe ka bana. Mogologolo yo mongwe o re gore motse o agile re bôna ka masepa, ke gore masepa ke bogošî.

Nyaka gošika le noka ya lepelle o ka se ke wa kwa ngwana wa kubu a lla, ke seema, ka theko e ngwe ke thailo, bjale mabapi le thailo ke gore o ka se ke wa kwa ngwana a lla a sale ka teng go mmagwe. Ka theko ya bo seema, ke gore, ge o ka re, o tsena motseng wa se ke wa kwa ngwana alla, motse owe o a beufiša, o bile ge e le wena meeng o tla robala o boifa, wa ba wa gopola gore go sebe batho ba ntse baloya. Boroko bo ka se ke bja tlela moeng, ka baka le la go tlhoka ngwana.

Moeti o tla lala a le matswenyego a magolo kudu, ka gobane, o tla lala, a lebaleba bošego ka moka empa boroko ke dira, ge a tlela ke boroko, o tla phafoga ka pela ka baka la ditôrô. Ditôrô tša gona di buima gagolo, o lora alla a bôna dingwe go ba a rakišîwa ke dinoga go ba a fofêla ka leweng.

Monna le mosadi yowe, wa go sime, baka se ke ba kwana, ka baka la gore, monna o tlara mosadi wa gagwe gore ke sefebe, bjale mosadi le yêna ge a leka matheko, a re monna waka ke mokolokoto. Dipolêlo tšewe ditlhaga ka mokgwa owe ka baka la go tlhoka ngwana.

113

Go tlhatleêle ngwetši tša gagwe dipitša, ba fo motlhatleêla le ge monna a sešu a mo agêla ngwako wa gagwe, o tla no mo agêla yêna apea tša gagwe dipitša. Empa monna wa gagwe ge a bôna gore ke bikile mosadi gana ngwako wa gagwe, ka baka la gore ge e sale kgope o be a robala le mathaka a gagwe thaka, bjale ge a bôna gore o tšwile thakeng o swanetše go leka ka matla go aga ngwako wa gagwe, go e leletša gore motlhang a e tšwa ka ngwakong wa matswala wa gagwe a hwetšane wa gagwe ngwako o le gona.

Monna wa basadi ge a ka beka mosadi yo moswa yowe re mitšago gore ke ngwetši, dikgomo tša go tšea ngwetši dietšwa lapa le longwe, o swanetše gore ngwetši a bekelwe ka mola lapeng la bo dikgomo, lapa ga laji le ngwe. Le ge mosadi yo mogolo a le gona motseng a ka se ke a mekêla ka ntse. Ga se yo mogolo dilong tša lapa le longwe ke yo mogolo fêla motseng. Ge e le mabapi le dilô tša malapa, yo mongwe le yo mongwe ke yo mogolo ka lapeng la gagwe.

114 Ge e le gore matswala wa ngwetši o hwile gona a ka mekêla ka lapeng la mosadi yo mogolo gore a yo e thuta tša bogadi a leka mowe lapeng lewe. Empa ge mohu a ka re a e hwa a re, ngwetši waka o swanetše go tsenêla ka lapeng la ngwana mokete, lentšu la mohu a le nyatšiwî ba swanetše go mekêla ka lapeng lewe a le boletšego.

Mafotha o be a na le basadi ba bantši, bjale gwaba le mosadi yo a fo bêtšego basetsana. Bjale mosadi a bôna gore motlhang ke hwago lapa laka le lona ke moka le hwile, a bolabola le monna wa gagwe gore ke nyaka go tšea mosadi, motlhemong a ka tla a ba le matlhatše a ba le bana ba bašemanyana. Mosadi yowe leina la gagwe ke Mokgatli ba kwana le monna.

Ke moka Mokgatli a tšea mosadi, ngwana Mašuru leina la gagwe ke Mpyafe. Mosadi yo mogolo o be a le gona motseng yowe leina la gagwe e le go Mafefera. Ngwetši o ile a bekelwa ka lapeng la Mokgatli, ka gobane ke yêna mong wa dikgomo. O be a ka se ke a tšea ngwetši a mekêla ka lapeng la mosadi yo mogolo.

E rile kowa mosadi a na le ngwana e le gore tša bogadi o e thutile ka mowe lapeng lewe la matswala wa gagwe, ba kgona ba motlhatlešla tša gagwe dinitša. Monna wa go dula naš ke yêna Mafotha, ka molaô gela mosadi a be le ngwana wa motlhankana mosadi o be a swanetše go dula naš, ka gobane Mafotha ga mo lebeletše a re matswale.

115 Gela matswala wa gagwe a se ke a tsena ka ngwakong wa ngwetši, ke gore ngwetši ka baka la gore a na monna o be a swanetše go fo apea ka mowe lapeng lewe ka baka la gore a na monna, monna wa gagwe ke yêna Matswala wa gagwe. Morwa yo mongwe wa mosadi yo

mongwe wa yêna Mafotha, a be a ka fo dula naê e mpa ga se mosadi wa gagwe ke mošegêla, monna wa gage yo mogolo ke matswala wa gagwe.

Mosadi le ge a ile a fiwa tša gagwe dipitša re tseba gabotse gore go tihatleêla mosadi ke gore mosadi o swanetše go ba molaudi wa dilô tša lapa la gagwe. Ge a fagile buušwa a swanêla go kôna matswala wa gagwe, o swanetše go fêla a phatha le telo ya matswala wa gagwe. Ke molaô le ge matswala wa betši a na le betši ba bantši ka moka ga bôna ba swanetše go mo tsolêla buušwa, le ge ba apea tša bôna.

Go tihatleêla betši dipitša tša bôna a se gore, betši ba swanetše go ribêga mogopo wa matswale wa bôna, ka moka ga bôna ba swanetše go mo tsolêla. Mabêlê a tšhemo ya gagwe o swanetše go ntšhagantšha betši ge a bona gore a bôna mabêlê a fêla, ke moka bapea mabêlê a matswala wa bôna. Ngwetši yowe a sa tsolêlego matswala wa gagwe molato ke wa gage matswala wa gagwe le yêna a ka se ke a mo fa ka bêlê ge a e fa betši.

116

Pele ga gore go tlhage taba ya mohuta owe, ge matswala wa ngwetši a bôna gore ngwetši o ja a mo kona tša goja, o botša batswadi ba ngwetši gore ka moswana le se ke la makala ge le kwa ngwana wa lena a bolêla gore nna ke mo kona sa diatleng tšaka, ga ntsolêle le nna nka se mo fe. Batswadi ge baka bolêla le ngwana wa bôna, a se ke a kwa ke moka ba mo lesetša, le yêna le ge ngwana a lla matswala wa gagwe o tla fo homola.

Mabêlê a mokgekolo ke panka, a lewe ka pela a letetše mabaka a bothata, ke gore mabaka a tlala, ke moka a bêlê basadi bawe e lego betši ba gagwe. Ngwana wa mongwe ga babe fêla ge matswala a kwa ditlogolo tša gagwe dilla o kwa botlhoko, bjale a ka se ke a ntšha dithoro a fa ngwetši ka baka la go ribêga telo. Sewe a se dirago, o tla bitša bana ba ngwanagwe ke moka a tla a ja nabo.

Pelo ya matswala wa gagwe e a baba bjale o a šita gore a ka ntšha dithoro a fa ngwetši wa leja ka pitša gore a fagêlê ditlogolo tša gagwe, ka baka la gore betši bala ba mo tsolêlago baka belaêla, ba re, rena re makgôba bokaone ke go lesa.

end s. 835